

AZ EGYKÉK TUCATKÁK STB.

TÁRSADALMI TANULMÁNY

ÍRTA:
DR BERZSENYI JENŐ

BUDAPEST, 1938.

Viktória-nyomda. Budapest, Király ucca 9.

ELŐSZÓ

Válságos időket élünk. Úgy a nemzetközi életben, mint az egyes nemzetek életében folytonosan változó, folytonosan átalakuló képeket kell látnunk. Népek, fajok, osztályok néznek farkasszemet egymással. Mind-egyik a másikat vádolja, mindegyik a másikat okolja, — eléggé elfogultan, — a bajok előidézésével. Ahelyett, hogy e tekintetben is a hibák felismerésének feladatát, a hibák elismerésének a terhét egymás közt szépen felosztanák.

Nem tagadható az, hogy az emberi társadalom mindenütt nagy bajban van és elegenden vannak, akik úgy sejtik, hogy valami gyökeres gyógyításra, — császárvágásra — lenne szükség, — azonban még a bajok tényleges okainak világos felismeréséig sem jutottak el. A bajok okait nem is kutatják mindig azokon a pontokon, ahol azoknak forrása fakad. Az okokat többnyire másutt keresik, mint ahol kellene s ezért mi kilátás sincs arra, hogy az okokat egyhamar meglássák.

Pedig az életrevaló eszmék, az egészséges gondolatok, ha megvalósulhatnak, nagyobb boldogsághoz bírják az emberiséget eljuttatni.

Ehhez a munkámhoz is kizárólag azzal a célzattal fogtam hozzá, hogy az emberi társadalom számára, bár nem új, de mégis folyton ismétlődő és megszívlelendő oly eszmékre mutassak rá, amelyek alkalmasságnak mutatkoznak arra, hogy a jelenleg még szilárdan álló társadalmi rend és gazdasági rend sérelme

nélkül az emberiségnek könnyebb boldogulását segítsék elő.

Eszmék, melyek valamikor vakító fénnel ragyogták be az emberek elméjét, eszmék, melyek virágok képét, virágok illatát vetették elénk, anélkül, hogy a színeken és illatokon kívül mást is, nevezetesen gyümölcsöket is nyújtottak volna, — uralták az egész társadalmi életet. Az uralkodó vélemény hatalma aztán nem engedte azt, hogy az emberiség boldogulása céljából, a régiekkel ellentétben álló új eszméket vessenek fel.

Bármilyen szépek is azonban a virágok, ha azokból mag nem fakadhat, ezeket a virágokat, ha nehéz szívvel is, ha fájó szívvel is, de sutba kell dobnunk azért, hogy helyettük újakat keressünk. Újakat, amelyek majd gyümölcsöket fognak hozni. A világon mindennek, de mindennek Phoenixként keli megújulnia. Ami a megújuláshoz nem tud eljutni, azon az élet kíméletlenül keresztül fog gázolni.

Minél több embernek minél nagyobb boldogságára kell törekednünk tekintet nélkül arra, hogy mit diktált eddig a babonától, az ósdi hagyományoktól vagy előítéletektől teljesen szabadulni nem tudó közvélemény, — vagyis helyesebb elnevezéssel — az uralkodó vélemény.

Nemcsak a főliánsok „feledtetik a saját lábón járást velünk“, — Madách mondatja Keplerrel az Ember tragédiájában, hanem — még az uralkodó vélemény nyomása is, amely azon feiül a szabad vélemény szóhoz jutását sem hajlandó megengedni.

A természetes törvénynek és a természetes okoskodásnak kell bennünket vezetni mindenben. Ezeket szem elől téveszteni nem szabad. Ezt már másfél évszázadot meghaladó idővel azelőtt megmondta Volney gróf, francia író „A romok“ című művében. Ennek a munkának a kiváló jelentőségét mi sem mutatja jobban, mint az, hogy társadalombölcseleti fejtegetéseiben a francia forradalom bekövetkezését már jó előre megjósolta.

Természetes ésszel kell felfognunk mindent, bajaink megszüntetésére pedig csak észszerű gyógyító módokat szabad használnunk.

A tárgyalandó kérdést illetőleg Andersen egyik meséjére gondolok. Arra, amelyik „A király ruhája“ címet viseli. Eszerint a nép a királynak új ruhájában megjelenését várta az utcán, amit azzal hirdettek, hogy 'azt csak az okos emberek bírják meglátni. Persze a bámuló népség el volt ragadtatva s nem győzték a ruha szépségét dicsérni mindaddig, amíg a tömegeből egy eleven eszű vargaines eképen el nem kiáltotta magát, hogy; „Nini, hiszen a királyon nincs is ruha!“ Mindenki restelte volna azt, hogy azt mondják felőle, hogy nem tartozik az „okos“ emberek közé és csak a kis vargaines volt az egyetlen, becsületes, tisztalelkű egyéniség az egész bámuló sokaságban, aki nem restéit az igazsággal szembenézni. Ép így aljunk a tanulmányom tárgyává tett kérdés tekintetében is. Szembe kell nézni a tényekkel, mert elvégre a kérdést tisztázni kell azért, hogy világosan láthassunk s a bajból kivezető utat megtalálhassuk.

Munkám, címébe az „egyke“ szót foglaltam bele. Nagyobb részben az úgynevezett „egyke“ kérdésével foglalkozom, azonban más fontosabb problémára is rátérek, amellyel társadalmi és irodalmi életünk még mindig nem foglalkozott eleget. Ép ezért igyekszem majd kimutatni azt, hogy az egyke-kérdést jelentőségre nézve nagyban meghaladó, de ezidő szerint némileg elhanyagolt kérdésünk is van.

Az ú. n. egykéről magyar közéletünkben sokat beszéltek, sokat írtak. A beszédek és az írások legnagyobb része azonban elfogult volt, egyoldalú volt. Többnyire kizárólagosan annak az uralkodó véleménynek a nyomása alatt állottak, mely a népesedésnek mérséklését, szabályozását nem ismerte el, hanem a népesség szaporodását minden közelebbi meghatározás nélkül, feltétlenül nemzetmentő tényezőnek kiáltotta ki, sőt azokat, akik a népszaporodás csökkenésének olyan okaira mutattak rá, — melyekről eddig alig beszéltek, hazaárulóknak vagy erkölcsteleneknek bélyegezték.

Pedig ha valamit alaposan akarunk meg szemlélni, azt csupán egy oldalról megvilágítani nem szabad. Eképen egy labirintusba tévedünk s a kérdés megoldásának lehetőségétől csak távolodunk.

Igyekeztem azokat a munkákat, melyek ezt a kérdést tárgyzák, tanulmányozni. Ezekre tekintettel, de nagyobb részben saját természetes okoskodásom, úgy saját tapasztalataim figyelembevételével magánbeszél-

getések tartalmára is támaszkodva, törekedtem arra, hogy a kérdés lényegét kifejtsem, a tényleges okokra és az orvosszerekre rámutassak.

Az olvasót arra kérem, hogy jóindulattal vegye kezébe munkámat, aminthogy csekélységem is az emberiség iránt érzett jóindulattal írtam meg soraimat s az uralkodó vélemény iránt mi ellenszenv sem vezetett, de azt az uralkodó véleményt a legújabb kor. társadalmi a gazdasági fejleményei és az emberiség jövője szempontjából teljes egészében fenntarthatónak nem találhattam.

A NÉPESEDÉS

I. FEJEZET

A NÉPESEDÉS JELENTŐSÉGE

Mi az egykekérdés tulajdonképen? Ez a kérdés a népesedés kérdése. Tisztában kell lennünk azzal, hogy a népesedésnek micsoda jelentősége van. A társadalom fejlődése szempontjából ez a leglényegesebb kérdések egyike. A népesedéssel kezdődik a társadalom kialakulása. Népesedés nélkül nincsen társadalom. A népesedés tehát nagyon fontos tényező. Természetes ennél fogva az, hogy a népesedés kérdésével úgy az államok kormányainak, mint általában a társadalomnak is folytonosan és behatóan, aztán lelkiismeretesen is kell foglalkozniok. Az egész világnak ezzel az életbe vágó problémájával azonban eddigelé meglehetősen egyoldalú szempontból foglalkoztak. Az illetékes tényezők más elvet nem hangoztattak, mint csak azt, hogy minden ország népének és így az egész világ népeinek ebben a tekintetben csakis arra kell törekedniük, hogy minél nagyobb mértékben szaporodjanak.

Tényleg be is kell ismerni, meg is kell állapítani azt a tényt, hogy ahol a népesség gyér, ott úgy a gazdasági állapotok, mint a közművelődési állapotok gyengébbek. Üres utcák, szétszórta álló épületek, élettelen-ség, közforgalom hiánya jellemzik, a gyér népességgel bíró vidéket.

Ellenben a betelepítés folytatása után csakhamar

kiemelkedik a földből a templom, az iskola, a vendéglő, később szálloda, színház, kultúrház stb. Ezek az intézmények, amelyek egy fokozatosan várossá fejlődő helységben létesülnek, a gyermekek oktatásával, a felnőttekkel hasznos ismeretek közlésével, magasabbrendű, erkölcsösebb lényeket teremtenek — ami csak a népességnek megfelelő sokasodásával és tömörülésével válik lehetővé.

Mint hogy ez így van, mint hogy a népesség szaporodásának a kérdését mindenkinek és így az iránytadó tényezőknek is látniuk kellett, azt hitték, hogy ennek a folyamatnak folytonosnak, úgyszólván vég nélkülinek kell lennie. Érthető is az, hogy a szép eredmények után a népszaporodást minden lehető eszközzel igyekeztek növelni. Persze az állami és társadalmi erők fejlődésének alacsonyabb vagy közepes fokán még nem láthattak bele a távolabb jövőbe s így nem is gondolhattak arra, hogy a fák növekedése nem fog az égig nyúlni, hogy ennek a növekedésnek egyszer mégis csak meg kell állni, mert a világon mindennek van határa. Azt hitték, hogy az a nemzet hatalmasabb, az a nemzet az értékesebb, az a nemzet a boldogabb, amely nagyobb lakoslétszámot bír felmutatni. Ez felelt meg akkor nemcsak az uralkodó véleménynek, de a közvéleménynek is. Úgylátszik, hogy az uralkodó vélemény látta is ez. Ámde a közvéleményről is lehet-e ezt mondani?

Az uralkodó vélemény ma is a feltétlen népszaporodást állítja, mint a nemzetek boldogulásának legfőbb útját a nagyközönség elé, a nagyközönségnek bírálatra nem hajlamos része pedig azt hiszi, hogy ami igazság volt egykoron, az igazság ma is, hosszú évszázadok nagy átalakulása után is.

Koszorús költőnk: Vörösmarty Mihály „A keserű pohár“ című költeményében megírta azt, hogy: „A világ örökké nem áll, de amíg áll és amíg él, ront vagy javít, de nem henyél.“

Bizony nem henyél hanem egyre dolgozik és folyton előrehalad. Lépést kell tehát vele tartanunk, mert különben hátra maradunk és lesüllyedünk.

Minden, ami él, amíg él, bármilyen lassú menetben is, de folytonosan alakul, átváltozik. Ezt persze a változás idején észre sem veszik. Csak azok látnák a változás jelentékenységét, akik hosszú álmukból ébrednének fel, vagyis a korábbi századokban élt egyének, ha új életre támadnának fel.

Láttuk azt, hogy a kultúra keletkezéséhez a benépesítés nélkülözhetetlen volt. A nagyqbarányú benépesítést aztán különböző körülmények is tették szükségessé. Szükségessé tette először is az orvosi és közegészségi ismeretek hiányának következeképpen jelentkező nagyobb halálozási arányszám. Aztán ott voltak az említett okokból nagyobb mértékben uralkodó fertőző betegségek járványai. Sok emberanyagot pusztítottak aztán el a nagyon is gyakran kitört háborúk. Szükség volt tehát az utánpótlásra, amit a születek nagyobb számának kellett eszközölnie.

II. FEJEZET

A NÉPESEDÉS JELENTŐSÉGE A XX. SZÁZADBAN

A népesedés tehát megteremtette a kultúrát, azt az emberi kultúrát, mely folyton dolgozik, folyton fejlődik. A célt elérték vele.

Mennyiben van erre a népesedésre szükség továbbra is?

Boldogabb-e az emberiség ma, amikor a földön ^kétezer és egynéhányszáz millió emberi lény él? Kinek használt, kiknek használt az emberlétszámnak ez az óriási megnövekedése?

E kérdésekre nézve megszívlelendő fejtegetéseket találhatunk Henry George amerikai közgazdasági írónak „Haladás és szegénység“ címet viselő nagyterjedelmi munkájában.

A II. könyv I. fejezetében foglalkozik Malthusnak azzal a tanával, mely szerint amíg az emberiség mér-

tani arányban szaporodik, az élelmicikkek csupán szám-tani arányban szaporodnak. Lehetséges, sőt valószínű, hogy Malthus korában (1766—1834) így is volt. A köz gazdaságnak a fejlődése, de méginkább a természettudományok úgy a földművelési és az ipari technika fejlődése oly nagy arányú termelést tesznek ma lehetővé, hogy a világ jelenlegi létszámát jóval meghaladó embereket is el lehelne látni minden szükségessel.

A maithusi elméletet tehát a tények megcáfolták. Épen megfordítva áll a dolog, mert az élelmicikkek és életszükségleti cikkek termelése az emberiség szaporodásánál nagyobb arányban folyik-e ?

A kételkedők azonban további kérdéseket tesznek fel.

A malthusitan cáfolatával egybehangzóan a termelt életszükségleti cikkekkel ellátta a társadalom az embereket?

Malthus tana meg van cáfolva azért- mert a világnak nem az a baja, hogy nem bírja a közszükségleti cikkek-két a fogyasztáshoz szükséges mennyiségben megtermelni, — mert hisz megbírja bőségesen termelni, — hanem az, hogy a világ jelenlegi társadalmi és gazdasági berendezése nem engedi azt, hogy az embernek hozzáméltó életfenntartásához szükséges javakat minden ember megszerezhesse.

Az elegendő termelés ellenére, miért vannak olyan sokan az éhesek, a rongyosok, a hajléktalanok?

A társadalom szempontjából mi haszna van annak a ténymegállapításnak, hogy a föld megtermeli azt a termésmennyiséget, amire az emberiségnek szüksége van, ha a termel vényeket nem bírjuk minden egyes egyénhez eljuttatni?

Minthogy kétségtelen tény az, hogy az élet javai-ban az emberek nagyon is eltérő mérvben részesülnek, nincs-e ennek a ténynek épen olyan jelentősége, mint annak, hogy az emberiség gyorsabb iramban szaporodik az életszükségleti cikkeknel?

Azok a cikkek, amelyeket nem tudunk el juttatni, oda, ahova azok szánva vannak, e rendeltetés szempontjából

épen olyanoknak tekintendők, mint amelyeket mégsem termeltek.

Mintha Malthus-tanát, a mai tényleges állapotokhoz viszonyítva lényegében még sem lehetne megcáfoltnak tekinteni?

Az idézett műben a szerző (IV. könyv, IV. fejj, 245. öid.) a következőket mondja?

„A népesség növekedésének hatása a vagyon megoszlásra az, hogy a földjradék növekszik (és ennél fogva a hozadékból a tőkére és munkára eső rész csökken.)“

Az erős népesedés tehát csak egy termelési tényezőnek, helyesen e termelési tényező (föld szerencséd tulajdonosainak válik javára s minthogy a „munkára eső rész csökken“, — ebből a növekedésből a nagy tömegek mi hasznot sem húznak.

Széchenyi Istvánnak tulajdonítják azt a néaetnyilvánítást, hogy; „mi magyarok olyan kevesen vagyunk, hogy még az apagyilkosnak is Bieg kellene bocsátanunk.“ ^

Vájjon a «agy hazafi tette-e a valóban a neki tulajdonított nyilatkozatot?

Olvasni, nem olvastam még sehol. Azt azonban ol vastain egyik írásából, hogy: „a nemzet ereje az ő művelt; és tanult embereiben van.“ Kérdeni aztán „vájjon ha Széchenyi ma élne, fenntartaná-e a neki tulajdonított előbb említett véleményyt.“

Széchenyi Istvánnak egy kiváló kortársa; Berzsenyi Dániel a költő. Széchenyi „Hitel“ című művének hatása alatt, az 1833. évben egy közgazdasági tartalmú munkát írt „A magyarországi mezei szorgalom némely akadályairól“^ cím alatt. Nagyon érdekes ennek a munkának az okfejtése. A „Néptelenség“ címét viselő I. fejezetben megállapítja azt, hogy: ... mezei szorgalmunk előmenetelének egyik fő s igen szembetűnő akadálya hazánk termékenyebb tájainak néptelensége; ...“ Érdekes azonban az, hogy e megállapítás mellett sem esik egyoldalságba, hanem tisztán és világosan látja a helyzetet, mikor azt mondja, hogy: „...e részben is csak a biztos középúton kell járnunk, nehogy a néptelenség baja-

ból az igenis nagy népesség bajába bukjunk, mely több tekintetben még nagyobb veszély lehet, mint amaz, mert nem a sok nyomorgó nép, hanem csak a boldognép s egy nemzetűség boldogítja az országot.“

A fejezet végefelé pedig ezeket mondja: „... csak úgy szólunk jól, ha azt mondják, hogy a legbizonyosabb népszaporítók a jóllét és jó erkölcs... Ugyanabban a fejezetben felhossa azt is, hogy: „... némely politikusok azt állítják, hogy a nép önként és hamar megszorodik, csak annak élelme legyen s hogy nem a nép szaporításáról hanem csak annak éleiméről kell aggodni ...“

Erre azt jegyzi meg ugyan az író, hogy ez a „szemlélet előttem nagyon is egyoldalúnak látszik“... mégis világos bizoynítéka ez annak a ténynek, hogy már akkor is — egy évszázadai ezelőtt is voltak olyan gondolkodók, akik a feltétlen és korlátlan népesedés egyedül üdvözítő voltában erősen kételkedtek.

Mit szólnak ehhez a XX. század negyedik évtizedének politikusai?

Fel szokták hozni a korlátlan népesedés hívei azt is, hogy a nagyobb létszámmal bíró nemzetnek nagyobb a feszítő ereje kifelé, tehát a gyors iramban iszaporodó nemzet erősebben bír terjeszkedni. Erre az az észrevételem, hogy nagyon is kétséges vájjon annak a nagy embersegregnek meg lesz-e ez a feszítő ereje akkor, ha ez a sereg egy jelentékeny részében hasznavehetetlen csavargódbói fog állani, Aztán meg feltéve, de meg nem engedve azt, hogy ez a feszítő ereje meg lesz, ugyancsak kétségbe vonom azt hogy ez a feszítő erő csak kifelé lenne hatékony. Sőt ellenkezőleg, nagyon is lehet tartani attól, hogy ez a feszítő erő majd inkább befelé fog megmozdulni s felforgató tevékenységével magát az államot fogja romlásba, esetleg megsemmisülésbe dönteni.

Ha a szaporodás mértéke szerint kellene egy népnek vagy fajnak értékét mérni akkor a cigányokat kellene első sorba helyezni. (Az állatvilágban pedig az emlősök közt az egerek és patkányok lennének a legkülönbek.)

III. FEJEZET

A CSALÁDI ÉLET ÉS A GYERMEK

A család mivoltát és jelentőségét már szakavatottabb tollak is méltatták több helyen, mégis erre nézvének pár szót itt is helyénvalónak tartok.

Tökéletesen igazat adok azoknak, akik a családot/ társadalmi élet alapjának tekintik, melynek jellegzetességét, sőt lényeges kiegészítő részét alkotják, az egyéniség tovább folytatására, továbbélésére hivatott gyermekek. Igaza van annak, aki a gyereket a családi élet virágjának mondja.

De a virágot gondozni kell és a virágot ápolni kell. Ha nem bírják öntözni, akkor a virágnak el kell hervadnia gyümölcsé válása előtt.

Nemcsak természetes, de szent érzés is a vágy a gyermek után. Ki ne örülne az újszülöttnek, a család kedves új vendégének? Aztán milyen élvezettel nézegethetjük a sétányokon, a fürdőkhöz az ugrándozó gyerekek hamvas arcát, szoborszerű tagjait? Valóban lelki felüdülést ad ezeknek látása. De vetődünk csak be a sétányokról a mellékutcákba. Vájjon ott is ezeket az élénk tűzesszemű gyermekeket látjuk-e? Sajnos, nem. Nem ilyeneket látunk ott. Oda húzódik hozzánk egy barnás-szürke rongyokkal takart halvány, kócos és piszkos kis alak ezekkel a szavakkal: „Bácsi kérem, adjon egypár fillért, szegény ember gyereke vagyok, hatan vagyunk testvérek, nincsen pénzünk kenyérre!“

De még a falvakon is lehetünk tanúi hasonló jele-
neteknek. Épen e sorok írása közben állt meg falusi lakásom kis kapujában egy szomszéd falubeli fehérarcú, vékony parasztgyerek és könyöradományt kért. Kérdésemre elmondta, hogy mindakét szülője él, apja már rég eltávozott Baranyába s nem tudják, hogy mikor tér vissza, nyolcan vannak testvérek akiket édesanyjuk alig tud gondozni, mert munkába kell mennie s Keresete nem elég arra hogy mind a nyolc gyereket eltart-

hassa. Midőn kételkedni kezdtem szavaiban, egy abban a faluban ismerős megbízható egyén erősítette meg a szegény fiú szavait.

Emberreménységek, akiknek nem tudnak kenyeret adni, akiket nem tudnak táplálni, akiket nem tudnak ruházni. Fölösleges ember-lények, akik az élet terített asztalánál nem foglalhatnak helyet.

Ez is annak a jele tán, hogy olyan kevesen vagyunk?

Nem gondolják-e az uralkodó vélemény hangoztató! azt, hogy csak félrevezetett felfogás mondhatja azt, hogy azoknak is meg kell születniök, akik a terített asztalnál már nem találnak üres helyet?

Nem gondolják-e azt, hogy annak a jövevénynek csak aképen tudnak az asztalnál helyet szorítani, hogy a korábban elfoglalt helyről a korábban érkezettet félrelökik s akkor aztán ennek kell éheznie s irigykedéssel és bosszúvágygal várni az alkalmat arra, hogy a helyet visszafoglalhassa.

Nem gondolják azt, hogy ily körülmények közt az emberiség mértéktelen elszaporodása elvégre örökös harcokat, bellum omnium contra omnes-t fog maga után vonni?

Nem lehet feltenni azt, hogy csak a munkakerülő szülők engednék hogy gyermekeik könyöradományt gyűjtsenek, a közigazgatást sem lehet vádolni. A hatóságok megteszik a dolgukat, de kenyeret vagy kenyérkereső munkát ők sem bírnak előteremteni ott, ahol ennek a gazdasági és társadalmi helyzet áll útjában.

És vájjon talán annak a kolduló gyereknek mégis jutna kenyér akkor, ha nem hatan, heten, hanem valamivel kevesebben pl. csak ketten-hárman volnának testrek?

Nem gondolják-e a korlátlan népszaporodás hívei azt, hogy azok a szülők, akik hét gyerek eltartásához nem bírnak eleget keresni, keresményükkel kevesebb gyerek szükségletét már elég tisztességesen el bírnák látni?

A Szent István-napi díjra (50 pengő és 1 pár cipő)

nem lennének ugyan minősítve, de végső eredménybe: mégis határozottan jobban járnának, ha csak két gyei mekük volna?

Azt tán a korlátlan népesedés hívei sem fogják ta gadni, hogy a gyereket gondozni, a gyereket ápolni kell Bizonyára azt sem fogják tagadni, hogy a gondozás eis« kelléke a táplálás és pedig a jól táplálás. A gyereke nem szabad éheztetni. Nem szabad engedni, hogy a gye rek a tejért, a zsemlyéért, a cukorért sírdogáljon. A gyermekélet örömeitől sem szabad a gyermeket meg fosztani. A gyermekélet édességeit nélkülöző gyermekei uagynehezen felnővén, nagyon gyakran keserítette már meg a társadalomnak az életét. A sok nélkülözés, szenvedés őket a társadalom ellenségeivé tette.

Azt is olvastam évekkel ezelőtt egyik napilapunk hasábjain, hogy az aggodalom a gyerek jövője iránt, nem indokolja a születések korlátozását, amíg a gye rek felnő, változni fognak a viszonyok s ezek a már fel nőtté vált egyén megélhetését lehetővé fogják tenni. Erree azt jegyzem meg, hogy először is nagy kérdés az, vájjon a viszonyok még húsz év eltelte után is jobbra találnak-e fordulni, de ha így is lenne, meg kell szív- lelni azt, hogy a gyerek nem húsz év múlva hanem már most, gyerekkorában, fejlődési idejében igényli a jó táplálást.

Az olyan gyermeknek tehát, akinek csak szomorú gyermekévek jutnak, úgy magára a gyerekre, mint. ^a társadalomra tekintettel is, — jobb meg sem születnie,

A korlátlan népesedés mellett a következő érvekkel, a következő okoskodásokkal is szoktak előállani.

A történelmi idők beállása óta minden egyes mun- kaképes ember a munkájával értékeket bír termelni, munkájával pedig nemcsak azt az értéket termeli meg, amibe életének fenntartása kerül, de ezenfölül még tiszta hasznot is termel a társadalomnak. A múltra, — elég rég múltra nézve ez, a megállapítás helyes is volt. Akkor ez így is volt. Akkor minden ember — mint mon- dani szokás, — megkereshette a maga kenyerét. De ez

tár régen volt. Ma nem így van. Ma kenyérkereső munkához jutni a legnagyobb nehézségekkel jár sőt egyesekre nézve ez még lehetetlenség is. Már ötven-hat van évvel ezelőtt is hallottam, amint az ifjak aggodalommal lépven ki az életbe, fertőző betegségjárványoknak vagy háborúknak kitörését vélték szükségessé az embertöbbséget a levezetésére.

Egy másik okoskodás a következő:

Ha gyermekek születnek, azok fogyasztanak. Azoknak mindenek előtt tejre, vajra stbre van szükségük. A gyermekek számára tejtermékeket szereznek be s ezzel a tejtermelő gazdák megélhetését mozdítják elő, a termékek árát a rendes színvonalon tartják s aztán a termelő az eként elért jövedelemből vásárolhat ruhát és egyéb szükségleti cikkeket. Eképen megy a körforgás tovább. Élhet az iparos, élhet a kereskedő, élhet az orvos, élhet az ügyvéd stb. Hát hiszen ez így is van. Az egyik osztály jóléte, egyik osztály jövedelme használ a többi osztályoknak is. Ez közgazdasági szabály. A közgazdasági életnek is meg vannak a maga szabályai, amelyek segítségével működik és magát üzemben tartja. A közgazdaságnak is meg van a maga gépezete (mechanikája).

A gép azonban csak akkor bír működni, ha minden egyes része: a kerekek, a fogaskerekek, csavarok, rugók stb. helyükön vannak és hibátlanul mozognak. Ha egy csavar vagy egy kerék el fog törni, a gépnek meg kell állania, nem bírja munkáját tovább folytatni mindaddig, amíg a hibát helyre nem hozzák. A baj tulajdonképpen ott van, hogy annak a gyereknek fogyasztania kellene és pedig megfelelő mennyiségben és megfelelő minőségben. Ámde, ha a tejet, vajat stb. a szülő nem képes megszerezni, akkor a gépezet megakad, a körforgás félbeszakad, üzemből áll be. Az elmélet feltevése csütörtököt mondott, az elméletet a való élet nem igazolta. Kis Samu „Az egykekérdés mozaikképekben“ című, nagy gondnal és kitűnő buzgósággal megírt könyvében arra a „tapasztalati tény“-re mutat rá, hogy a történelemnek több „fénylő nevű alakja“ számos tagból

álló családnak utolsó vagy tizedik-tizenkettedik gyermeke volt. Mily nagy veszteségeket kellett volna az illető nemzetnek, sőt az egész világ társadalmának szenvednie akkor is ha a szülők a természet rendjébe avatkoztak volna. Távol áll tőlem az, hogy a könyv adatainak valóságát kétségbe vonjam. Kérdelem azonban azt, vajon kutatás tárgyává tették-e a kevesebb tagból álló olyan családokat, amelyekből jeles egyének származtak?

Csak ilyenképen lehetett volna kimutatni azt, hogy szabályról nem pedig a véletlen játékaról van szó. Nem szabad figyelmen kívül hagyni azt sem, hogy a példáim nagy része a kedvezőbb gazdasági és társadalmi viszonyokat élt távolabb múltból, nem pedig a súlyos változásokat hozott közelmúltból vannak véve.

Meg kell jegyezni különben azt hogy viszont körünkben alig láttam olyan nagy számú tagból álló családot, melynek legalább egyik tagja — nevelési hibán kívül is — el ne züllött volna. Aztán akár hány jeles egyént ismertem, akinek nem volt testvére vagy csak egy vagy két testvére volt.

A fentemlített műben felhozott példákat tehát szabályalkotásra alkalmasaknak nem lehet felismerni.

Mondják, hogy a régi Rómában a katonák (liktorok) kötelesek voltak minden áldott állapotban lévő asszony előtt tisztelegni. Azt is mondják, hogy Görögországban, a klasszikus korban azt az asszonyt, aki magzatot hordott szíve alatt, az a kiváltság illette, hogy bármely fáról szedhetett gyümölcsöt, vagyis ami mással szemben lopásnak, tehát büntetendő cselekménynek számított, a reménybeli anyának meg volt engedve.

De vajjon mit használnának mindezek a jelenkor anyáinak? Mit használnának ezek a mai korban, a megszületendő gyermekeknek?

V. FEJEZET

AZ „EGYKE“

Az „egyke“, vagyis a család gyereklétszámának egyre korlátozása nem új keletű dolog.

Ez a szokás, ez a rendszer nem ebben a században keletkezett. De azt is meg lehet állapítani, hogy nálunk a 19. század első felében még alig létezett.

Csupán Franciaország az, amely ebben a rendszerben is elől járt. Amint dr. Szeberényi Lajos Zsigmondnak „A parasztság története“ című művében olvasom — ott is a földműves lakosság körében ütötte fel a fejét az ancien régime-nek elnyomórító hatása alatt, mely a szegény parasztoktól még a családalapítási kedvet is elvette.

Az előző időben a természet működésének általában szabad folyást engedtek minden osztályban. Bizonyára nem is gondoltak rá az emberek, hogy ezen a téren is lehetne beavatkozni. Ámde — mint a fentemlített Berzsenyi Dániel mondja: „A virtus útját szörnyetegek lesik“. Az élet nehézségeinek nyomása alatt az emberek gondolkodóba estek s nem volt nehéz rájönniük, először is saját családjuk példájából arra, hogy az élet sok baját nagyrészen a túlszaporodásnak lehet tulajdonítani.

1. A FALUSI EGYKE

Mikor a nagybirtokosok azt a jelenséget kezdték észlelni, hogy az illető vidéken a bérmunkások a szükséges mértékben nem állanak rendelkezésre s ezért a munkaerőt más vidékről, más sűrűbben benépesedett vidékről kell odaszállíttatniok, akkor az egykekérdés már élessé kezdett válni.

Különösen Baranyában, az ú. n. Ormánságban, Pécs körül a Hegyalján, a tolnai Sárközben, Somogyban, különösen a Dráva vidékén, kezdett az egyke teret foglalni. Mérsékelt erővel, t. i. a két gyermekrendszer képe-

ben pedig az erdélyi százszok közt merült fel a születés szabályozás.

A templomok szószékein, a közgyűlési termekben, társadalomtudományi folyóiratok sőt még a politikai napilapok hasábjain is ezeket a tüneteket szóvá tették határozott elítélés tárgyává tették. Ez az elítélés megfelelt a tényleges állapotoknak azért, mert az egykezés jelenségei nem a szegény néposztályok, hanem a vagyonos falusi népnek a kebelében, a telkes gazdák családjaiban bukkantak fel. Az oka gazdasági volt, bár nem alapult mindenütt gazdasági kényszerűségen. A „fertály és vele a szőlő nagyobb család eltartását is lehetővé tette volna, azonban a szülők a jövőbe kívántak tekinteni. Féltették a gyermek jövőjét s annak kívánták elejét venni, hogy a gyermek felnővén és az életbe kilépvén, bármilyen tekintetben is mostohább sorsba kerüljön, mint aminőben a szülők éltek. Ezért tehát ők ilyen formában a maguk módja szerint létesítették a családi hitbizomány intézményét.

Némi betekintés után már azt a körülményt lehetett észlelni, hogy az egyke a nagyobb értelmiséggel bíró, a művelődésre hajlamosabb népességből álló községekben kapott lábra.

Mint hogy az egyke jobbára a református vallású lakókkal bíró községekben kezdett fellépni, akadtak egyesek, aki a református vallást vagy magát a református egyházat tekintették a baj forrásának. Református betegségeknek is kezdték az egykét nevezni.

Tagadhatatlan ugyan az a tény, hogy az egykejárvány először is a református vidékeken ütötte fel a fejét, mégis az elfogulatlan és részrehajlatlan szemlélet a vallást vagy az egyházat a baj forrásának nem ismerheti fel. Az újabb, mélyebbreható kutatások, amint ezt Kis Samunak fentebb említett művében is olvashatjuk, kimutatták azt hogy az egyke nemcsak a reformátusok közt, hanem a római katolikusok közt is époly nagymértékben — különösen a városok közelében — van elterjedve. Hogy a vallás mivoltának az egykejárvány elterjedéséhez nagyon, de nagyon kevés köze van, azt

feltűnő jelenségekből is megállapíthatjuk. Nézzünk csak körül a református vagy lutheránus parochiákon s látnu fogjuk azt, hogy azok elég számos gyerekekkel vannak megrakva. Tudok egy szegény, nyomorult református parochiáról a Bakonyban, ahol a parochus és neje közös gyermekeinek száma tizenegyre rúg. Rossz példát tehát nem látnak a hívek. Gyakran tapasztalhatjuk azt is, hogy a református lelkészek majd minden egyes összejövetelükön szóvá teszik az egykét, otthon pedig a híveket az egykével szakításra buzdítják. Némi összefüggést csak akkor ismerhetünk fel, amikor rájövünk arra, hogy a református vallást követő népességnél a gazdasági viszonyok meglehetősen azonosak. Mert a gazdasági okok a túlnyomóak. Az erkölcsi tényezők közreműködését sem vonom ugyan kétségbe, azonban állítom azt, hogy ezek csak nagyon csekély százalék, legfőlebb tíz százalék erejéig érvényesülnek.

Földműves népünknel kétségtelenül így van.

Az egykés falvakban tehát a vallás erkölcsi okokra hivatkozás helyett eredményt hozóbbnak vélem a gazdaság köréből vett érvek segítségével meggyőzést.

E helyütt hozom fel azt is, hogy dr. Scholtz Oszkár, a Keresztény Ifjúsági Egyesületek, egyik vidéki konferenciáján találóan mutatott rá arra a nagyjelentőségű körülményre, hogy a gyermekhalálozás aránya a protestáns lakosság közt a legkisebb.

Ha az ormánsági kiscgazdával beszélgetve be bírjuk bizonyítani azt, hogy az ivadékoknak egyet meghaladó száma rá nem csak, hogy veszélyt nem hoz, de az drgen munkaerő mellőzhetése folytán még határozott haszna is van abból, hogy gyermekeinek száma kettőre, háromra esetleg négyre emelkedik, akkor ezzel többet érhetünk el, mint bármily más nem gyakorlati érvekkel.

Ha ő maga is rájön aztán arra, hogy a földet jobban bírja művelni, aratását, cséplését, terményei értékesítését, állatai gondozásai szőlő és pincekezelését jobban bírja ellátni akkor, ha mindezt hozzá közelálló vele egyéredkű, családtagokkal, vagy legalább is ezeknek túlnyomó segítségével végezheti el, ha maga is el-

jut annak belátásához, hogy a nagyobb család nagyobb hasznot is hoz, akkor nem lesz szükség semmiféle buzdításra, akkor nem lesz szükség holmi adóelengedésekre: katonai és közigazgatási kedvezményekre, választójog előnyökre stb.

Feltéve azonban azt, hogy a meggyőzést célzó eljárásnak sikere lesz, akkor sem szabad a jelen körül; menyek közt vérmes reményeket táplálni. Az egyke helyébe lépő tucatkákról ábrándozni nem lehet. Ha a földműves család gyerekeinek létszáma a hármat vagy esetleg a négyet is el találja érni, akkor ezt a tényt, már komoly eredménynek, sőt nagy eredménynek kell tekinteni.

A féltucatig a körültekintő, értelmes, jövőbe látó bíróság kisgazda nem fogja felvinni. A püspöki keresztelőkkel nem a negyedik, hanem már a harmadik gyermek születésénél kell előállani. Az az ormánsági kisgazda minden egyes gyerekének legalább telket. — amint ott mondják — egy „fertál“-t szeretne juttatni. Szóval, számolni kell az adott körülményekkel, mert másképpen sikerre nem számíthatunk.

Hiába érvelnek azzal, hogy a harmadik vagy negyedik gyermek (ha ezek figyerekek) lépjenek az ipari pályára. Ezt még a régi jó világban sem nagyon lehetett hangoztatni, ma pedig egyáltalán nem, mert bármilyen ügyes iparossá képezik is ki azt a falusi ifjút, a mai világban nem is a bizonytalan sorsba, de, lehet mondani, hogy a biztos tönkremenésbe fog — a mai munkanélküliség közepette — belejutni. Ezt pedig a szülők nem akarják, nem is szabad, hogy akarják. A megélhetést tehát csak a földben bírják a gyermek számára biztosítani. Ezért is félnek a nagyobb gyermekáldástól.

Felhozzák egyesek ezzel szemben azt, hogy az a „fertálos „pógár“, ha komoly és szorgalmas ember, „fertál“-ja mellé pár évtized alatt hozzá szerezhet még egynéhány „fertál“-t. Igen, igen. Szerezhetne, ha lenne honnét szereznie. A latifundiumok és a hitbizományok még mindig annyira meg vannak védve, hogy a földszerzésre nem sok alkalom nyílik.

A meglévő állapotok conserválása és a gyors népszaporodás nem férnek össze. A kecskét is jól tartani és a káposztát is eltenni még eddig senkinek sem sikerült. A gazdasági állapotok változása amúgyis változást fog maga után vonni a társadalmi élet minden terén, azonban talaj nélkül, szónoklatokkal vagy újságcikkkel új életet teremteni nem lehet.

Nem a jobb „erkölcsök” hangoztatására, hanem hamisítatlan társadalom javító (socialis) munkára lenne szükség.

2. A VÁROSI EGYKE

A falusi egykéről bővebben nem kell ezúttal szólni. Az egyke azonban most már nemcsak a falvakon, a földműves nép körében, hanem általában országunk lakosságának minden rétegében, felüti a fejét Nagyobb lármat persze csak a falusi egyke miatt csinálnak, holott a falusi egykekérdés, mint fentebb láthattuk, könnyebben oldható meg.

Ott van azonban a városi egyke, sőt a városi egyse. Rá bírnak-e mutatni a városi családoknál is arra a vagyontárgyra vagy arra a jövedelmi forrásra, melyből a számos ivadékok felnevelését és jövőbeli életfenntartását eszközölni lehetne?

Kérdezzük meg csak egy középosztálybeli házaspártól, vájjon mi a véleménye, mi az álláspontja e tárgyra vonatkozólag.

Vájjon micsoda feleletet fogunk tőlük kapni?

Vájjon tőlük is azt a feleletet fogjuk-e kapni, hogy ők is azon az állásponton vannak, hogy ha már egyszer a házasságot megkötötték, úgy erkölcsi kötelességük, úgy hazafias kötelességük az, hogy a hazának minél nagyobb számú állampolgár világra jövetelét tegyék lehetővé? Vájjon sokan fogják-e ezt a feleletet adni?

Azt hiszem, hogy a megkérdezett házaspárok legtöbbje maga is kérdéssel vagy kérdésekkel fog előállani.

Első kérdésük talán ez lesz: Megilleti-e az embereket a földi boldogság, vagy nem illeti?

Erre a kérdésre bajos lenne tagadni, adó választ adni akkor, amikor *nem* is olyan nagyon régen olvashattuk a lapok hasábjain azt, hogy a hazánkban uralkodó egyháznak egyik nagyon illetékes tényezője jelentette ki azt, hogy az egyháznak az emberek földi boldogságának előmozdítását is céljai közé kell vennie.

Ha pedig az emberiségnek joga van a földi boldogsághoz, úgy természetesen joga van ahhoz is; hogy a szenvedéseket, a gyötrelmeket, az aggodalmakat tőle lehetőleg kerülje. Ebből következik aztán az is, hogy az embereknek másoktól függetlenül van joguk életüket aként berendezni, ahogy ezt saját szempontjukból jónak látják. Korlátul csakis a társadalom érdeke szolgálhat.

Vájjon érdeke-e az emberi társadalomnak az, hogy az emberek korlátlanul szaporodjanak?

Ezt a kérdést már érintettem. Kiemeltem azt, hogy a kultúra, a civilizáció megteremtéséhez igenis szükség van a népesedésre.

De vájjon ennek a népesedésnek korlátlannak kell e lennie?

Nem lenne-e helyes, ha ez a népszaporodás a körülményeknek és pedig az egyelőre megváltoztathatatlan körülményeknek felelne meg?

Azt mondják, hogy a világon mindennek van határa.

Csak éppen a népesedés volna az, ami minden határt túlléphet, aminek nem szabad a határokat eltérni?

Térjünk most vissza ahhoz a házaspárhoz!

Azt is kérdezik, vájjon van-e minden embernek joga a művelődésnek az áldásaihoz?

Kérdezik, vájjon az emberiségnek a fajszaporítás vagy pedig a művelődés-e a nemesebb hivatása?

Kérdezik továbbá azt, hogy az Isten akaratából az emberek a jogegyenlőségre és a társadalmi egyenlőségre vannak-e teremtve?

Úgy gondolom, hogy e kérdésekre is bajos lenne tagadó válaszokat adni.

A házaspár aztán még ezeket mondja:

Ha igaz az, hogy nemcsak azért jöttünk a világra, hogy fáradjunk, küzdjünk és szenvedjünk, akkor, ha

az ivadékok világra hozása után, — amint ezt nem is kívánjuk kétségbe vonni — a felnevelés is a szülők terhe kell, hogy legyen, — akkor a szülők jogához tartozik annak a meghatározása, hogy mennyi utóddal járuljanak hozzá a kultúrfaj fenntartásához. A szülők belátására kell bízni annak megítélését, hogy módjuk hány gyermek táplálásához és felneveléséhez mutatkozik elegendőnek.

A szülők érdemét nem a világra hozott gyermekek számához képest kell megítélni, hanem ahhoz képest hogy erős, egészséges és értékes utódokat nevelnek-e. Amelyik családban sok a gyerek, ott a szülők, különösen akkor, ha személyes kenyérkeresésre vannak ráutalva, ennek folytán a családi tevékenység céljából kevés idővel rendelkeznek, egy-egy gyerekre megfelelő gondot fordítani nem is képesek. Ha pedig a gyerekek egy része a táplálás és ápolás hiányában elpusztul, vagy pedig az állandó betegeknek, értéket termelni képteleneknek csapatait fogja növelni, akkor hogyan beszélhetünk a társadalomnak a gyermekek számával leendő megerősítéséről?

Az a gyermek, aki bármi okból is, de nem válik a társadalom hasznos tagjává, az nem számít többletképpen. Az ilyen gyermek a káros oldalon, a veszteség oldalán szerepelhet csupán, tehát a statisztikai összeálltásnál a veszteségrovatba lenne felveendő. Egy egészséges, erős, munkabíró, sikereket felmutató egyén a társadalomnak kincse és egymaga többet ér, mint egyszázötven tíz-húsz olyan egyén aki csak a kórházak lakóivá vagy a fegyházak visszatérő vendégeivé, vagy a társadalom szeméttjévé válnak. Éhesek és rongyosak, nem mentik meg a hazát. Sőt...

Már most melyik nemzet az eresebb? Az-e, amelyik kevesebb egyént, de ezek közt sok hasznavehető egyéniséget számlál, vagy pedig az, amelyik nagyszámú lakosokat számlál ugyan, de ezek közt kevesen vannak az olyanok, akik értékeket bírnának termelni?

Az orvosi tudomány haladása s ennek eredményeképpen az emberi élettartam meghosszabbítása folytán

ma már nincs oly szükség a gyors utánpótlásra, a gépek térfoglalása, a technika haladása pedig kevesebb ember munkájával vezet el nagyobb teljesítményekhez. Azok az okok, amelyek valamikor az emberszaporodás gyorsabb iramát kívánták, ma nem léteznek. Ma még a háborúk viselése céljából sincs akkor tömegekre szükség, mint valamikor volt. Ma egy-két hadi repülőgép, eredményre nézve, nagyszámú egyéb fegyvernembeli katona munkáját bírja elvégezni.

V. FEJEZET A TÚLNÉPESEDÉS

Az egyke kérdéssel foglalkozás meddő marad mindaddig, amíg párhuzamosan a túlnépesedés kérdésével is nem foglalkozunk. Nagyon is fontolóra kell vennünk Berzsenyi Dánielnek már előbb idézett szavait, melyek szerint „az igenis nagy népesség“ „még nagyobb veszély lehet“.

Kutatnunk kell, beható vizsgálatot kell folytatnunk abban az irányban, vajjon nem következett-e már be a világ túlnépesedése. Kutatnunk kell, vajjon mekkora földünknek gazdasági teherbíró képessége.

A nyomornak, a munkanélküliségnek kétségtelen terjedése bizony, bárhogy csűrjük-csavarjuk is a dolgot, úgy látszik, hogy már a túlnépesedésnek a jele.

Nemrég hallottam azt, hogy egy a társadalomtudománnyal is foglalkozó orvos annak a nézetének adott kifejezést, hogy az esetben, ha a világon tíz éven át sem születnék egyetlenegy gyermek sem, nemcsak, hogy nem jönne a világ zavarba, hanem még épen eként állhatna elő az az állapot, melyben minden ember megtalálhatná a maga helyét és a maga kenyerét.

Nem kísérelem meg e nézet alaposságának vagy aaptalansága kérdésének vizsgálatát. Még ötven százalék erejéig sem fogadom el azt. Azonban azt mégis állítom, hogy az uralkodó vélemény által áthatott azoknak a köröknek az aggodását, akik már is kétségbe esnek az

emberi fajnak vagy egyes nemzeteknek a születések mérséklése folytán előlátható jövője felett, — el bírja oszlatni vagy legalább is erre alkalmas lehet.

Tény az, hogy majdnem minden országban, még a mérsékelt szaporodási aránnyal rendelkező országokban is munkahiány, vagyis kenyérhiány van, tehát világoosan rá lehet mutatni arra, hogy még sem vagyunk olyan kevesen, sőt mintha már is jóval többen volnánk, mint amennyinek számára az asztal meg van terítve. Ebből pedig az egyszerű, természetes, világos és következetes okoskodás útján minden inkább következtethető, csak az nem, hogy azért csak vigyünk minél több embert a terített asztalhoz, még ha ott azok számára ott nincs is hely, hanem igenis az következtethető ebből, hogy zárjuk le az ebédlő ajtaját zárjuk le a konyha ajtaját, mert az a vendég, aki ott nem talál helyet, nem tehet mást, mint azt, hogy elkergeti az asztaltól azt az egyént, aki helyét korábban foglalta el. Igenis, el kell űznie, mert különben elpusztulna. Csakhogy persze akkor az a másik pusztul el, akit ő az asztaltól elkerget. Tehát erőszakos tényleket, hatalmaskodást, kegyetlen háborúkat kell okvetlenül elszenvednünk akkor, ha a születéseknek a társadalmi és gazdasági viszonyok által megkövetelt keretekbe szorítását nem engedjük meg.

Figyeljük csak meg úgy az emberi, mint az állati társadalmakat Mind a két társadalomnak a kebelében a túlszaporodásnak hasonlóak a következményei.

Ha a társadalom kezdetlegesebb állapotában egy megfelelő embercsoport egy területet elfoglalt, ott magának otthont talált, hosszú ideig ott nem bírt tartózkodni. Akár a termőföld elégtelensége, vagy annak kiemerülése, akár a termelési technika tökéletlensége miatt a felszaporodott népesség nem bírta magát fenntartani, tehát felkerekedett és tovább költözködött, hogy a „tejjelmezzel folyó Kánaánt“ felkeresse. Ezt persze a kezdetleges időkben nem kereshette messze földön, nem kereshette a tengeren túl, egy másik világrészben, hanem inkább a közelebbi vagy távolabbi szomszédságban. Különös szerencsénk volt, ha azt a földet lakatlannak

találták. Az a tény azonban, hogy az a föld el volt-e már foglalva, azt a vándorló népet nem feszélyezte mindig, ha elegendő erővel rendelkezett. Az őslakókat egyszerűen elűzte és maga telepedett le a kenyeret adó földre. Ha megfelelőbbnek találta, akkor az őslakókat nem űzte el, hanem azokat leigáztván, arra kényszerítette, hogy azok neki, mint uralkodóvá lett osztálynak szolgáljanak.

Ha a történelem tanulmányozása közben a háborúk végső okai után kutatunk, a legfőbb okot majdnem mindig abban találjuk, hogy egy nép a feleslegét nem bírta már az általa birt földön elhelyezni, hogy tehát elhelyezhesse, növelni kellett a birtokát. Ott van a gallok, a germánok betörése Kómába és birodalmába, ott vannak a népvándorlások, a mongolok, a törökök rabló hadjáratai és hódításai, Amerika felfedezése és betelepítése, újban Abesszínia elfoglalása stb.

A népesedési kérdés megoldásának egyik módjaként szerepeit az is, hogy a nép az ő haderejével kirándulásra ment a szomszédos gazdagabb népek országába, ezeket a népeket kirabolta, zsákmánnyal tért vissza hazájába s mikor ez elfogyott, akkor újabb kirándulásokra indult.

“Ha a népben az ilyen akciókra *nem* volt meg a hajlam vagy a képesség, akkor helyben maradtak. Bekövetkezett idővel a nép összezsúfolódása; az élelemhiány ínséget, éhséget, úgy fertőző betegségek elterjedését vonta maga után. Nem voltak ritkák ilyenkor a polgárháborúk sem. A járványok és a háború pusztították tehát az e] nem látható népfelesleget. A népek nagy része tulajdonképpen nem is szaporodott, mert a szaporodás eredményét megsemmisítették a háborúk és a járványok.

Hasonló folyamat játszódik le az állati társadalmakban. Az állat (vadállat) természetesen korlátlanul szaporodik, különösen bizonyos fajták, pl. a rágcsálók, egerek, patkányok, nyulak stb» Ha aztán az állomány oly nagyvá válik, hogy elegendő ételment *nem* találhatnak maguknak, akkor már egymást támadják, egymást

üldözik el a termőtalajról, öldösik egymást s végül közük is kiüt valamilyen betegség, amely aztán tömegével pusztítja őket.

A keresztyén szellem térfoglalása és ennek folytán az emberiség művelődése, később pedig a tudomány fejlődése a háborúkat, illetve a járványos betegségek terjedését korlátok közé kezdték szorítani. A nemzetek vezetői azonban arra, hogy a népszaporodásnak egy megfelelő határon átlépése veszedelmeket rejtene magában, nem gondoltak, sőt az üdvösséget, a népesedés minél nagyobb mérvű növelésében látták. így aztán önkéntelenül is újabb háborúkat készítettek elő. Anélkül azonban, hogy ezeknek a háborúknak a valódi okát a népek felismerték volna.

A fertőző járványok és a háborúk tehát a népesedés szahályozóiképen léptek fel.

A tudomány haladása folytán a járványoknak szabályozhatása folytonosan, csekélyebb jelentőségű lesz. A háborút pedig a hatalmasságok a szomorú tanulságok után, mégis csak kerülni igyekeznek. Tehát lassan-lassan a háború sem fog már nagyon számításba jönni.

Ha pedig a népesedés szabályozását elkerülni nem lehet, úgy az emberiség szempontjából a néppusztító járványok és a néppusztító háborúknál kíméletesebb eszköznek mutatkozik a születéseknek, a körülményeknek megfelelő korlátozása.

Ennek a munkának a megfogalmazása után, mégis a közreadás céljából eszközölt átnézése előtt mellettem bizonyító tanúságokra akadtam. Először is Lavergne lyoni egyetemi tanárnak a legközelebbi világháború okáról tartott előadását közlő laD hasábján. Előadó a következőket mondta: „Ezt az okot nagyon egyszerűen körül lehet írni. Sok az ember. Bizonyos, hogy^ Olaszországnak soha eszébe nem jutott volna Abesszínia elfoglalása, ha lakosainak száma nem szaporodna 200,000 (kettőszázezer) lélekkel minden esztendőben. Japán bizonyosan nem viselne háborút Kína ellen, ha el tudná tartani egyre sűrűsödő lakosságát. Már Mandzsúria sem elég neki, mert sok embere van. Németország szintén

túlsúfolt, nem csoda tehát, ha új területekre vágy. Franciaország: mindaddig; háborús nemzet volt, amíg lakosainak száma szaporodott. XIV. Lajos és Napoleon azért viselte az egyik hadjáratot a másik után, mert a francia anyák nagyon szorgalmasak voltak. Mióta Franciaország az egyke őshazája lett, a francia nemzet a világ legbékésebb nemzete. Itt van tehát a háborús bonyodalmak magva. Nos, a statisztika kétségtelenül bizonyítja, hogy az emberek szaporasága szűnőben van. Száz év múlva Európa lakossága 23% -kal csökkenni fog. A szaporaság most érte el a csúcspontját. Németország és Olaszország ugyan mindent megtesz a születések érdekében, de bizonyos, hogy ezek az erőlködések hiábavalóak lesznek. Az európai ember nem akar többé sok gyermeket. Ha a népesség fogyni fog, ennek az lesz a természetes következménye, hogy a háborús ok lassan-lassan megszűnik. Nem lesz szükség új területekre, új gyarmatokra, mindenki megférhet a maga bőrében. Ez az időpont úgyszólván orrunk előtt van. Annál kétségbeejtőbb tehát, hogy éppen most készülnek új világháborúra most, amikor már nincs többé rá szükség“.

A másik mellettem érvelő sorokat egy határozottan conservatív, sőt szélsőjobboldali sajtóorgánumnak 1937. évi nov. 6-án megjelent számában pillantottam meg.

A közlemény a következőképen hangzik:

„Londonból jelentik; Raymond Pearl tanár, a népszaporodás legkiválóbb szakértője, a londoni egyetemen tartott előadásában kimutatta, hogy a világ kezd közeledni a stagnáló szaporodás állapotához, amikor a születések és halálozások pontosan kiegyenlítik egymást. Ez nemcsak egyes országokra, hanem az egész emberiségre nézve be fog következni és egyáltalán nem jelent visszaesést. Franciaország már elérte a stagnálás állapotát, de azért senki sem tart attól, hogy a francia nemzet eltűnik a föld színéről. Állandóan emelkedő szaporodás nem is kívánatos, sőt a világ sokkal boldogabb volna, ha a föld népessége kissé csökkenne.“

Fentebb már kimutattam azt, hogy a jelenlegi emberlétszám további szaporítására mi szükség sincsen, sőt ez nem is kívánatos. Hogy miért látják sokan — nyilvános vallomásaik szerint — azt, hogy a születések csökkenése a legnagyobb nemzeti szerencsétlenségek egyike, azt megérteni a természetes okoskodás szabályai szerint nem bírom. Micsoda szerencse, micsoda előny van egymagában abban, hogy sokan vagyunk?

Hogy a sokaság nem jelenti mindig az erőt, nem jelenti mindig a hatalmat, arra Berzsenyi Dániel is rá mutat „A magyarokhoz“ címzett második ódájában ezzel a befejezéssel;

„Nem sokaság, hanem lélek és szabad nép tesz csoda dolgokat. Ez tette Rómát föld urává, ez Marathont s Budavárt híressé.“

Bizony Róma a föld urává tudott lenni s hatalma alá tudott szorítani olyan országokat, melyeknek lakossága Rómát számra nézve jóval meghaladta. Ezt láthatjuk a történelem későbbi fejlődése folyamán Angliánál is, amely ugyancsak számos országot bírt az angol világbirodalomba bekebelezni. Pedig ha csak a lakosság számarányának a nagyságából folynék a hatalom, akkor a cár milliányi letelepedett angol nem bírná a háromszázmillió lakóval bíró indiai félszigetet uralma alatt tartani.

Mi ennek az oka?

Az, hogy a gyarmatosító nemzet, a hódító nemzet a számbeli előlynél fontosabb erővel, a nagyobb tanultságon, nagyobb műveltségen kívül még államalkotó képességgel is rendelkezik.

Ezt a jelenséget nemcsak a régi Rómának és Angliának, hanem más nemzetek társadalom szervezésénél is észlelhetjük.

Az a tény, hogy nem vagyunk sokan, nevezetesen az, hogy nem vagyunk többen, mint ahányan tisztességgel, becsülettel megélhetünk ezen a földön, azt hiszem, hogy nagyon keveseknek okoz szívfájdalmat.

Az a tény azonban, hogy sokan nyomorognak, éheznek és fáznak, nyáron kenyerük, télen meleg ruhájuk

és meleg szobájuk vagy még otthonuk sínesen, — a jószívű, nemeslelkű egyént már fájdalommal érinti. Ebédjénél keserűvé teszi a falatot a szájában. Gondolkodásra készíti afölött, hogy miképen lehetne a köznyomornak véget vetni. Mert ez már aztán valóban nemzeti szerencsétlenség és pedig az egykénél még nagyobb nemzeti szerencsétlenség.

A túlnépesedés veszélyének felismerését tanúsították az Északamerikai Egyesült Államok akkor, amikor a bevándorlási arányt jelentékenyen lezállították, pedig ott nem is sűrű a népesség.

A túlnépesedés egyik káros következménye az is, hogy a terjedő és szaporodó népességnek ellátására olyan területeket is kellett kenyermagnak termelésére igénybe venni, amelyeknek a természet háztartásában más volt a rendeltetése. Az erdők sokaságát kellett kiirtani azért, hogy több kenyértermőföldet nyerjenek. Az erdők kiirtását nem lehet csupán a nyereségre vágyó, kapitalismus túltengésének tulajdonítani, hanem nagyobb részben annak a körülménynek, hogy a számban gyarapodó népességnek kenyérre volt szüksége. Erre a körülményre kellett a kapitalismusnak is támaszkodnia, mert különben nyereségre nem számíthatott volna. Az erdőknek nagy területen kiirtása aztán az éghajlati viszonyokat nagyon károsan befolyásolta, — elhárította a mezőgazdasági termelésnél nélkülözhetetlen esőzéseket, aminek folytán a termés mennyisége és minősége is alászállt s a termések bizonytalanokká váltak.

A mértékhez és szabályokhoz mindenféle tovább nevelésben, tovább termelésben ragaszkodnunk kell. A mértéktelenség úgy a természetben, mint a társadalomban megbosszulja magát s fejlődés helyett a megsemmisüléshez vezet.

Nézzük csak a természetet. Az elbánást a természet erőivel. Nézzük mindjárt az állatvilágot!

Mily jelenségeket tapasztalhatunk ezen a téren?

Úgy természettudósok, mint laikus szemlélők tették pl. azt a megfigyelést, hogy a gólya, ha azt látja, azt érzi,

hogy az időjárás szárazra fordul és kevés táplálékot ígér, úgy tojásai fölöslegét fészkeből kiszórja, sőt ezt a már kiköltött fiókák egy részével is megteszi. Bizonyára megtesz ilyesmit más madár is. Ősztönszerűen kell ezt csinálniok, mert csak ilyenképen bírják a többi ivadékokat felnevelni. Éppen ilyen célja van annak, hogy az egy ellesnél túlsók egyedet létrehozó anyaállat (pl. a sertésnél) emlőitől a fölös számú s ezért kellően nem táplálható ivadékokat elvonjuk.

Nézzünk aztán a növény országba! Miért kell a máknak, a répának stb. kikelt hajtásait ritkítani, miért kell a tengeri vetésénél a sortávolságot, a fészektávolságot megtartani, miért kell a gyümölcsfák ültetésénél is a kellő távolságra ügyelni, miért kell az ákácerdőket ritkítani stb.?

Mindezt azért kell tennünk, hogy erőteljes, életképes egyedeket nyerjünk. Ellenkező esetben az egymásra ssufolt egyedek elnyomnák, végül is elpusztítanak egymást

Különben is kérlelhetetlen természeti törvény az, hogy az életcsirák nagy részének el kell pusztulnia. Ez ellen a törvény ellen felebbezni nem lehet. A természeti és gazdasági törvényeknek pedig mindenhol és mindenkor érvényesülniök kell.

A születésszabályozás tehát még a természeti, tehát isteni törvényekkel is egybehangzik.

Küzdjünk az egyke ellen — ez helyes, mert az egyke az elnéptelenedéshez vezet, — de küzdjünk a tucatkák elten is, mert ezek a túlnépesedéshez és annak minden átkához juttatják el az emberiséget.

VI. FEJEZET GYÓGYSZEREK

A születésszabályozás eszméjét illetőleg sokan azt hiszik, hogy ez az eszme teljesen új s ezért meglepetésként is hat rájuk. Hát igaz is, hogy eddig a születésszabályozás alakilag nem létezett. Azonban itt is mélyebbre kell tekintenünk azért, hogy a tényleges állapot szemünkbe tűnjék. Maga az élet ugyanis már *elég* rég óta lépett fel szabályozóképen. A szabályozás teljes hiányát csak a kezdetleges társadalomban lehet észlelni. A szabályozás akkor hiányzott teljesen, amikor a társadalom, nevezetesen a családi élet mindennemű szervezést nélkülözött. Amikor úgyszólván még vadán éltek az emberek s a fajfenntartást csak a két nem közti alkalmi vagy rövid időre terjedő összeköttetés szolgálta. A társadalomnak ebben a helyzetében az emberszaporodást mi sem korlátozta. A családfenntartást is inkább a természet végezte, mint a csirájukban is alig létezett gazdasági rendszerek. A családi élet kialakulásával aztán változott a helyzet. Mihelyt a családi élet, nevezetesen a monogam házasságra alapított családi élet kialakult s megszilárdult, a szaporodás önmagától korlátozódott. Tapasztalati tény ugyanis a természet életében az, hogy a párok változtatása a szaporodásnak kedvez. Akik tehát a feltétlen és korlátlan szaporodásnak a hívei, ha következetesen akarnak maradni, tulajdonképpen a többnejűségért vagy a pár változtatás rendszerének elismeréséért kellene sorompóba lépniök. Mégis a törvényhozások a házassági elválásokat nagyon szigorúan kezelték, továbbá, habár a nősztehetetlenséget a válási okok közé sorozzák is, de a nemzőképtelenséget már ilyen joghatállyal nem ruházzák fel.

A család fentartása a szülők terhévé vált, ez a körülmény pedig nemcsak a család fenntartását tette nehezzé, de a korlátlan szaporodást is.

Ehhez járultak az állampolgárok egy-egy körén belül megszabott családalapítási tilalmak úgy a család-

alapításnak fegyelmi szabályok, valamint gazdasági rendszabályok útján megnehezítése.

Ezeknek a tilalmaknak a népszaporodás emelésének céljából leendő megszüntetéséről, vagy az akadályok kevesbítéséről és enyhítéséről említést sem tesznek.

A társadalmi élet irányítói tehát vagy rövidlátók vagy nem őszinték.

Erre vall különben az a jelenség is, amit dr. Berki Gyula volt országgyűlési képviselő, kezdő hírlapíró korában e század elején észlelt. Megfigyelésének eredménye az volt, hogy Baranyamegyében a törvényhatósági bizottság által az egyke elleni küzdelem irányítása és szervezése céljából kiküldött húszas bizottság tagjai összesen három gyermeket mondhattak magukénak.

Ilyenképen persze az egyke betegsége ellen komolyan küzdeni nagyon bajos dolog.

Ha egy nemzet különben főcéljának ismeri fel azt, hogy szaporodjék, természetes kiegészítésének kell felismerni azt a célt is, hogy ez a szaporodás a nemzetet minél értékesebb elemekkel gazdagítsa.

Mit láthatunk azonban?

Ha arról van szó, hogy „külföld“-ről, egy „idegen“ állampolgár kíván hazánkba költözködni s a magyar állampolgárságot megszerezni, még ha az illető anyanyelvében is, fájában is magyar, még ha az illető egy munkás, hasznavehető és értékes egyéniség is, még akkor is megtagadják a felvételi kérelmet, ha az illetőnek vagyona nincsen és csak kezének vagy fejének munkájával szándékozik itt magát fenntartani. Megtagadják azért, mert súlyosbítja a Csonkamagyarország területén lakó magyar állampolgárok kereseti lehetőségeit.

Vájjon helyes-e ez az okoskodás?

Vájjon az a hozzánk vágyó magyar nem szaporítja-e épenúgy a magyarok számát, mint a régebben itt lakó magyar állampolgároknak újszülött gyermekei, akikről pedig még azt sem tudhatjuk, hogy a társadalomnak olyan hasznos tagjaivá fognak-e válni, mint amilyenek az a bevándorolni kívánó magyar már igazolta is magát. A magyar állam kormánya tehát magatartásával

és rendelkezéseivel önkéntelenül is a népesedés mérséklőinek malmára hajtja a vizet.

Ott vannak aztán az Északamerikai Egyesült Államok, ahova a világháború előtt a bevándorlást még ügynökök segítség-évei is előmozdították, míg aztán a háború után az odavándorlás elé a legnagyobb akadályokat emelték. Itt is csak azért, mert úgy látták, hogy a népesség szaporodása az ottani lakosság megélhetését veszélyezteti.

Nézzünk aztán Palesztínára, ahol két lényegében azonosfajú t. i. szemita fajú lakosság küzd egymással. Alighanem kisebb szerepet játszanak itt a faji vagy nemzetiségi ellentétek, mint az a tény, hogy a zsidóság nagyobb mérvű bevándorlásában az uralkodó elemet alkotó arab lakosság nemcsak hatalmában, de létfenntartásában is fenyegetettnek látja magát.

Menger Antal, egykori Wien-i egyetemi tanár „Új erkölcsan“ című könyvében azt írja, hogy a meg nem született gyermeknek a socialis, illetve gazdasági életben ugyanaz a szerepe, mint annak a munkásnak, aki egész életében sztrájkol.

A születésszabályozás híveinek a-a az érve is figyelemre méltatandó, mely szerint a világon mindennek meg van a határa, semmi sem terjedhet mértéken túl, a fák, az égig nem nőhetnek.

A szervezett társadalomban minden életviszonyt vagy tudatosan, vagy önkéntelenül is, de szabályozás alá fognak. Szabályozzák az életet a társadalmi együttélés, a közgazdaság, ennek keretében a termelés, a munkafelosztás stb. Következésképpen aztán nemcsak a termelés, de a fogyasztás terén is rendezésnek van helye.

Azt mondják a közgazdák, hogy a termelésnek is megvan a határa. Ezt el is lehet ismernünk. Azonban, ha a termelésnek van határa, akkor a fogyasztás sem lehet végtelen, akkor ennek is van határa és ehhez képest kell a közgazdaság életét berendezni.

A fogyasztásra tekintettel ez esetben, ha a megfelelő termelvényeket nem bírjuk mindenhová fogyasztás cél-

jából eljuttatni, akkor más út nem áll előttünk, mint a törekvés arra, hogy csak annyi egyén lesse a kenyeret és egyéb szükségeket, ahányat a társadalmi élet és gazdasági élet jelen berendezése mellett ki is lehet elégíteni.

A fogyasztás szabályozása tehát a születések szabályozása nélkül csak írott malaszt fog maradni. Ha ezzel a szabályozással késünk, akkor öntudatlanul is a kommunizmusnak csinálunk szállást vagy pedig újabb háborúkat és pedig a haditechnika haladása folytán irtózatosan kegyetlen háborúkat teszünk elkerülhetetlenné.

A közélet szereplői közül tudomásom szerint eddigelé, csak négyen vették maguknak azt az erkölcsi bátorságot, hogy az uralkodó vélemény nyomásával szemben kimondják azt, hogy az egyke ellen szóló erkölcsi prédikációknak sok értelme nincsen.

Egyik volt kormány elnökünk az egyikét úgy jellemezte, hogy az „védekezés a nyomorúság ellen.”

A parlamentben aztán az egyik országgyűlési képviselővel szemben, mikor ez a születésszabályozás kívánatosságát hangoztatta, az egyik miniszter ellenérvül azt hozta fel, hogy a magyar társadalom vezetői és irányítói valláserkölcsi alapon állanak, tehát a születésszabályozás eszméjét nem fogadhatják el. Egyéb érvet, nevezetesen tárgyi ellenérvet nem hozott fel.

De vájjon a valláserkölcsi alap kizárja a születések szabályozását, összefér-e vele ez vagy nem?

Ha nem fér össze, akkor miért fogadják el ma már a születésszabályozás eszméjét az egyik hatalmas nemzet egyházának, nevezetesen az elég conservatív anglikán egyháznak a püspökei?

Bizonyára azért, mert Magyarország egyik egyházi fejedelmével együtt ők is elismerik azt, hogy az embereket a földi boldogság is megilleti s ezért az embereknek a földi boldogságra is kell gondolniok.

Bizonyára azért, mert ők is látják azt, hogy az emberek korlátlan szaporodása a földi, boldogságot nagyban veszélyezteti,

Tekintsünk el azonban az anglikán papok véleményétől és elmékedjünk afelett, vájjon a valláserkölcscsel olyan nagyon ellentétben áll-e az, hogy a nemzés előtt arra is gondolunk, hogy azokra a születendő gyermekekre a jövőben micsoda sors vár. Arra, vájjon boldogság vár-e rá, avagy szenvedés, gyötrődés és nyomor végül pedig a kegyetlen elpusztulás.

Vájjon akkor, ha a szaporodásnak megfelelő mederbe terelésével a már meglévő emberi lényeknek erőhöz Íutasát, könnyebb megélhetését, békességben maradását ivánjuk biztosítani, ahelyett, hogy a korlátlan szaporodásnak nagy erénnyé kikiáltása útján a születendő lényeket az élet bizonytalanságának és a létfenntartás súlyos küzdelmeinek dobjuk oda áldozatul, — akkor a valláserkölcsei alapot elhagyjuk-e?

A jótékonykodás, a könyörületeség szép dolog ugyan, ámde a gyermekek nevelésének a könyörületeségre bízása nemcsak, hogy századunk szellemével nem egyeztethető össze, de a könyörületeség a társadalmi kérdések megoldására alkalmasnak sehol és sohasem bizonyult.

Nem koldusokat és rabszolgákat, hanem államfenntartó, önérzetes és szabad polgárokat kell a hazának nevelnünk.

A korlátlan emberszaporodásnak a hívei szeretnek a Szentírásra hivatkozni. A Szentírás szerint ugyanis az Úr azt üzenete az embereknek, hogy „gyarapodjatok és sokasodjatok.“ De akkor, a bibliai korban a civilizáció megteremtése, a kultúra fenntartása s fejlesztése céljából valóban sokasodni is kellett. Az üzenetben különben a gyarapodás megelőzte a sokasodást, vagyis a „gyarapodjatok volt az üzenet első része és csak azután jött a sokasodás. Tehát így szólt lényegében az üzenet, hogy elsősorban gyarapodjatok s ha már gyarapodtatok, akkor aztán már sokasodhattok is. Vájjon napjainkban is követeli-e a kultúra, követeli-e a civilizáció a sokasodást?

A Szentírásban különben nemcsak az előbb említeteket olvashatjuk, hanem mást is e kérdésekre vonatkozólag.

Pl. a „Bölcsesség könyvé“-nek IV. részében az 1., 2. és 4. versekben úgy „Sirách könyvé“-nek XV. részében az 1., 3. és 4. versekben.

Utóbbiban e szavakat olvashatjuk:

„Ne kívánd az fiaknak haszontalan sokaságát!“

„Jobb egy igaz ezer gonosznál.“

„És fiak nélkül meghalni jobb, hogy nem mint istentelen fiakat szülni.“

Tehát már a könyvek könyvében láthatjuk annak az eszmének a felcsillanását, melynek értelmében nem á születettek száma, hanem azoknak szellemi és erkölcsi értéke hoz üdvöt a hazának.

Sokan mondják az egyikét nemzeti szerencsétlenségnek. Én úgy látom, hogy nem éppen nemzeti szerencsétlenség, hanem most már a világ legnagyobb részében elterjedt társadalmi „szerencsétlenség.“

Mélyebb betekintés után azonban be kell látnunk azt, hogy a társadalmi szerencsétlenségek közül nem ez a legnagyobb. Sőt be kell látnunk azt is, hogy nem az egyke okozza a bajokat, hanem a sok egyéb baj okozza az egyikét.

Mínt hogy pedig az egyke nem oly nagy nemzeti veszedelem, mint amilyenek azt sokan hiszik, ennél fogva a küzdelmet is inkább más, valóban nagy veszedelmek ellen kell felvenni és pedig azok ellen, amelyek az egykének kétségtelen okozói. A küzdelem közvetlenül az egyke ellen teljesen kilátástalan. Kilátástalan azért, mert bármilyen rendszabályokat találunk is ki és léptessünk életbe, azok hatálytalanok maradnak # azért, mert úgyszólván végrehajthatatlanok vagy pedig végrehajtásuk is visszás állapotokat idéz elő.

Az olyan közjogi előnyök, mint a hadmentességnek több közttestületbe (törvényhozás, megyei s városi törvényhatóságok, egyházi testületek stb.) felvételeinek több gyermekes családfőkre korlátozása nem szolgálja magát a közérdeket, melyet szolgálni kellene. Itt ugyanis a közérdek azt kívánja, hogy minél alkalmasabb és minél megbízhatóbb elemek jussanak oda. Holott ezt a célt a családi állapot mivolta nem biztosítja. De ettől

eltekintve, figyelembe kell venni azt a tényt is, hogy elég olyan eset van, melyben a szülők gyermektelenségükről vagy gyermekeik alacsonyabb számáról maguk sent tehetnek. Minthogy pedig ebben ők maguk nem hibásak, mert az ő hatalmukon kívül álló természeti okok forognak fenn, kár lenne a különben nagyon alkalmas elemeket attól a tértől elzárni, ahol közkötelességeiknek lelkiismeretesen tehetnének eleget.

Az örökösödési jog másként szabályozása s a végrendelezési jog korlátozása is kétélű fegyverek lennének, azért, mert az egyén önrendelezési jogát és a vagyonszerzési vágyat csökkentené és ennél fogva mit sem érnének el vele.

Az állam által nyújtandó adóztatási előnyök vagy egyenes jutalmak pedig, — ha ezek jelentéktelenek — célhoz nem vezetnek. Ha pedig elég jelentékenyek, akkor meg azt a veszélyt rejtik magukban, hogy az államháztartás egyensúlyát bontják meg s ily úton a közéletet egyik bajból a másik bajba kergetik.

Az „aggregény adó“-val sem mennének semmire azért, mert a családalapítást jelenlegi jogrendszerünk mellett kikényszeríteni nem lehet. Ha pedig ezt az állani mégis ki akarná kényszeríteni, úgy még a szovjet rendszerénél is rosszabb állapotot teremtene, melyben az élettársat az állam jelölné ki s ezzel az egyéniséget megsemmisítő rendszeri a fegyházhoz hasonló falanster-rendszert léptetne életbe.

Vájjon ez kívánatos lenne-e?

Az egyke baj ugyan, de olyan baj, amellyel a mai — alapjában még meg sem változtatható, — gazdasági és társadalmi viszonyok közt számolni kell. Míg ezek meg nem változtathatók, addig minden erőfeszítés hiábavaló.

Meg, kell érteni azt, hogy tulajdonképen külön egykekérdés, önmagában álló kérdésképen nem is. létezik, de igenis van kenyérkérdés. Az egykekérdés is ebből született. Ha a kenyérkérdést megoldják, ezzel együtt önmagától megoldódik az egykekérdés is.

Madách mondja az „Ember tragédiájá“-ban, hogy:

„Majd az élet korlátozza önmagát“. Vagyis ha az élet az államhatalom kezelői nem is irányítják, azt az élet a társadalomtermészeti törvények nagy erejénél fogva Önmaga is megteszi. így is történik a népesedés kérdésében.

Az élet korlátozta önmagát, mert a fejleményeknek ide kellett vezetniök. Ha bármit is szabályozatlanul hagynak, azért az élet megy a maga útján és elvégre a kanyargások után majd megtalálja az egyenes utat.

Az uralkodó vélemény elfogadói sokat szónokoltak, sokat írtak az egyke-rendszere ellen, számos röpirat sőt könyv is jelent meg ilyen célból. Ezek között figyelemreméltó a pár évvel ezelőtt Kis Samu nagybarátfalui evangélikus lelkész tollából „Az egykekérdés mozaikképekben“ cím alatt megjelent fentebb említett munka. Jelen tanulmányomban foglaltak cáfolatát nem talál. tam meg benne. Sőt adataival állításaimat még megerősítetteknek is látom.

A kérdés megoldására nem vet fel az életbe átvihető eszmét. Nemes Idealismus hatja át Kis Samu munkáját, de persze az élet tényleges adottságai nem tűrik az idealismust, ezek reális megoldást kívánnak. Az egyke okai közül a gazdasági okokat még mindig nem találja túlnyomóaknak. Pedig ezek az okok túlnyomóak β a dolog jelen állásában túlnyomóan gazdasági gyógyító szerekkel lehet csak élni.

Feltétlenül igazat adok az említett szerzőnek abban, hogy igenis, az egyke ellen küzdeni kell. Ebben egyetértek vele. De vájjon egyetért-e velem ő is abban az eszmében, hogy viszont küzdeni kell a tucatkákat ellen is?

Ismét Berzsényi Dániel szavaira utalok, melyek szerint az „igenis nagy népesség“ már bajt jelent és „még nagyobb veszély lehet“, mint az egyke. A családokban legyenek párocskák, hármacskák, itt-ott még négyecskék is, de már öt-hat (félutcat) stb. utód rendes .felnevelésének terhét a családok átlagán ma nem bírják el.

Ugyancsak Miklán, Berzsényi Dániel egykori curián találkoztam mint egy negyvenöt évvel ezelőtt egy

idősebb uriasszonnyal, aki a családalapításról beszélgetés közben már akkor, abban az időben adott annak a véleményének kifejezést, hogy a családban gyermek „inkább egy se legyen, mint hogy sok legyen.“

VII. FEJEZET

FORRADALMI ESZME-E A SZÜLETÉSSZABÁLYOZÁS?

El vagyok készülve a helyzet és a hangulat ismeretében arra, hogy jelen soraimat izgatóknak fogják az uralkodó vélemény hívei bélyegezni. Ép ezért már most védekezem és pedig azzal, hogy véleményemet és álláspontomat maguk a tények támasztják alá s ép ellenkezőleg a sok bajnak, háborúknak, forradalmaknak megelőzését célozzák, azok, akik a túlszaporodás zűrzavarában rendet kívánnak teremteni. Épen a korlátlan népesedés azoknak a tényezőknek egyike, melyek az emberiiséget zavargásokba, háborúkba forradalmakba döntik és pedig elemi erővel, ellenállhatatlan erővel.

Nézzenek csak éles látcsővel bele a történelembe és maguk is meg fogják ezt látni.

. Alkalmam volt egykoron beszélgetnem egy írónővel, aki a háború után az egykeellenes mozgalomnak úgyszólván élére lépett s azt jelenleg is vezeti. Már harminc évet meghaladó idővel ezelőtt történt ez az Ormánóság székhelyén. Már akkor is ugyanazon véleményen volt ő is, meg én is, mint amelyen jelenleg is vagyunk. Véleményeink azonban eltérőek voltak.

A vitatkozás végén arról volt szó, hogy a nyolc-tíz gyermeket macában fogláló családot miképpen lehet fenntartani. Mindaketten egy véleményen voltunk abban a tekintetben, hogy erre a célra annak az ormánósági földművesnek több földre lenne szüksége, aminek az elnyerésére az akkori birtokeloszlási viszonyok közt kilátása nincsen. Az író nő álláspontjának alátámasztá-

sára azt az érvet hozta fel, hogy az ormánsági családok felszaporodandó hatalmas tömegei majd maguk fogják a kérdést gyökeresen megoldani aként, hogy a latifundiumot elfoglalják s eképen kerítik birtokukba. Vagyis erőszakos úton, törvénytelen úton.

Ki tehát a forradalmár? Az-e, aki a latifundiumokat egyenesen meg akarja támadni azért, hogy a felszaporodott tömegek életfenntartását lehetővé tegye vagy pedig az, aki minden erőszakos ténykedés mellőzésével magának a népesedésnek kényszerű és okszerű korlátozásait javasolja.

A születésszabályozás az emberlétszámot a megfelelő mennyiségre fogja ugyan korlátozni, kevesebben lesznek az emberek, de elegen ahhoz, hogy az emberiségnek Isten által kijelölt hivatását teljesíthessék.

Kevesebben lesznek, de a kevesebbek körén belül már könnyebben el lehet érni Bentham Jeremiás elveinek s céljának megvalósulását, mely nem más, mint „minél több embernek minél nagyobb boldogsága,“

Az emberek kevesbben lesznek, de ezek legalább emberhez méltó életet fognak élni, kevesebben lesznek, de boldogabbak lesznek, értékesebbek, jobbak és szebbek lesznek.

Az emberlétszám szaporítását távolabbi időkre kell hagynunk. Egyelőre az lesz a kötelességünk, hogy a szám szaporítása helyett növeljük az értéket és szaporítsuk az erőt.

A kevesebb ember majd megelégedett lesz, kevesebben lesznek köztük a büntetettek, kevesebben lesznek a nyomorékok, kevesebben lesznek az elmebetegek. A börtönök, a kórházak és az elmeógyógyintézetek üresebbek lesznek.

Milyen intézkedésekre lenne a kifejtett cél érdekében szükség?

Erre a kérdésre a feleletet nem találom nehéznek.

A társadalom, — ha békességesen és észszerűen hagyjuk fejlődni, önmaga is el fogja végezni a magáét. Az államhatalomnak, csak az lenne a feladata, hogy az egyéni szabadságot a megfelelő fokig elismerje

s a születésszabályozásban egymagában véve bűnt vagy hibát ne lásson.

Törvény útján intézkedésekre azért nincsen szükség, mert a történelem példái is mutatják azt, hogy a törvényei magával mit sem lehet megteremteni, ha maga a társadalom meg nem mozdul. A törvény csak rendet szab, de nem teremt. Igazat kell adnunk Schillernek, mikor azt mondja, hogy: „a törvény még senkit sem tett naggyá, de a szabadság csodákat művel“.

Ami pedig a társadalmi helyzet megóvását s a népjólét előmozdítását illeti, az államnak egyszerűen folytatni kellene azt, amit már megkezdett, folytatnia kellene a földbirtokreformot. Az átalakulásoknak azonban fokozatosaknak kell lenniök azért, hogy a megrázkódtatásokat elkerüljük. Sem a nagybirtokot, sem a közép-birtokot (bár ez utóbbi jóval nehezebben bírja magát fenntartani) — halálra ítélni nem szabad. Mind a két földbirtoktypusnak — különösen a nagybirtoknak — itten már nem részletezhető, fontos hivatása van, tehát a reform csak ezek kívánatos és lehető kiméltése mellett lenne végrehajtandó.

Mindenekelőtt pedig nem a kültelekhez juttatást, hanem az igazi otthonhoz juttatást kell földműves osztályunk számára megvalósítani.

A külső telek helyett inkább egy belteleknek és pedig legalább is egy kataseri hold nagyságban megszerzését kell minden földműves családnak lehetővé tenni. Hadd legyen ott neki rendes lakóháza udvarral, virágos kertje, konyhakertje, gyümölcsöse, gazdasági udvara és szérűskertje, mert szomszédjaival csak úgy tud békében élni, ha állatai nem kalandoznak el más mezejére. Ezt pedig csak elegendő kiterjedésű birtok mellett lehet elérni.

Túl terjed e tanulmány határain a földhöz- vagy gazdálkodáshoz juttatás további kérdésének tárgyalása.

Hogy az embersokaság a művelődésnek és a termelési haladásnak is gyakran ellentáll, mutatja az is, hogy a munkásság Angliában a szövösztékekkel, másutt pedig az aratógépekkel szemben ellenséges állást foglalt el

azért, mert úgy látták, hogy e gépek kezelése kevesebb munkaerőt igényel s ezért a munkások egy részét munka nélkül, kenyér nélkül hagyja.

Pedig hát a munkagépeknek általában hasznos céljuk van, mert az ember munkáját könnyebbé, fáradtságmentesebbé teszik s a munka teljesítményét növelik. Ezen kívül pedig éppen az utóbbi eredményénél fogva a vállalatok magasabb munkabérek adására válnak képesekké. Erre nézve saját közvetlen értesülesemre is hivatkozhatom. A háború előtt utaztam együtt az Egyesült Államokban telepekkkel bíró, világhírű Cormick cég gépgyárának megbízottjával, aki elmondta, hogy Amerikában éppen a gépesítés teszi lehetővé a nagyobb munkabérek rendszeresítését.

Ámde ha ott is olyan állapotok keletkeznek, melyekben két-három munkás fut egy gyáros után, akkor ez a helyzet is felborul.

A születésszabályozás azonban a munkáskeresők és a munkakeresők közt a helyes arány létrehozására is alkalmasnak fog látszani.

Azt hiszem, hogy a tárgyalt kérdésről eleget beszéltem s mielőtt a további tárgyakra térnék át, csak annyit jegyzek még meg, hogy az államnak, ha a numerus claususba belement, ezzel — zavarok elkerülése nélkül — bajos lesz megállania. Folytatnia kell azt az egész vonalon s a befejezéshez a születésszabályozás valamilyen módjának legalább is hallgatólagos hozzájárulás útján megvalósításával fog eljutni.

A születésszabályozást lehet helyteleníteni, de mint szükséges rosszat, a társadalom a jelen gazdasági rend megmentése céljából elvégre mégis el kell fogadni.

A FAJNEMESÍTÉS

I. FEJEZET

A FAJNEMESÍTÉS CÉLJA

„De ezzel még nem tettetek sokat“, mondhatnánk a költővel, ha e munka első részében foglaltakkal meg¹ kellene elégednünk. Mondhatná valaki azt is, hogy hiszen a születésszabályozásban csak a nemleges eszmék foglaltatnak, ha más érdemleges eszméssel nem kötjük össze.

Bizony így is van. A születésszabályozáson fölül az emberiségnek ezzel összefüggően még egy régóta elhanyagolt, sőt lehet mondani, hogy teljesen figyelmen kívül hagyott kérdést kell megoldania. Ez a fajnemésítés kérdése.

Ha már az emberlétszámot le kell szállítanunk, akkor ezt a veszteséget minőségben kell okvetlenül kipótolnunk. Ennek a kérdésnek a megoldását most már halogatni nem tanácsos. A fajromlás nagyobb veszedelemmel fenyeget, mint az egyke. Az egykénél sokkal nagyobb a nemzetgyilkoló hatása.

Az ember volna a teremtés koronája és az ember természeti tökéletesítése irányában komoly és számbavehető lépéseket nem tett. Ez érthető volna akkor, ha az emberiség a faj tökéletesítésének, a faj nemesítésének eszméjét nem is ismerte volna.

Pedig bizony ismerte. Hiszen ismeretei a természet világában nagyon régi időre nyúlnak vissza s ennek folytán a fajnemésítést is ismerte, sőt a kezelése alá hajtott élőlényekkel szemben a fajnemésítést célzó esz-

közöket is alkalmazásba vette. E közben annak jelentőségét mindjobban felismerte és csak önmagára nem gondolt. Nem gondolt azért, mert azt hitte, hogy vele az Isten egészen különlegesen bánt el, rá nézve az Isten más természeti törvényeket alkotott.

Pedig bizony az isteni természet törvényei általában minden élő lényt egyenlőképen és egyformán uralnak.

Csak az újabb kornak vívmánya az, hogy a tudomány az emberi lényekkel, mint a faj továbbfejlesztőivel és tökéletesítőivel is foglalkozik. Sajnos, a gyakorlati életben úgyszólván siker nélkül.

Egy Galtonnak, egy Mendelnek nevéhez fűződik a fajnemesítésnek (eugenikának) megszületése.

Annak ellenére, hogy a fajnemesítés tana a tudományos világban már a maga helyét elfoglalta, még mindig akadtak az orvosok és természetudósok közt olyanok, akik a fajnemesítés jelentőségét, ha nem is tagadták, de kevésre becsülték. Azzal a megállapítással állottak elő, hogy ha azzal az emberpalántával úgy bántanak, ahogyan azt az egészségi és gyermeknevelési szabályok meghatározzák, akkor abból már ennek folytán is erős, egészséges lény válik s annak idején az emberi társadalomban hivatását éppen olyan jól betöltheti annak ellenére is, hogy gyöngye szülőktől származott.

Ezt az állítást mindenekelőtt kereken tagadom. A tapasztalatok, a kísérletek az állatvilágban mást mutatnak. Tegyük fel azonban azt, hogy a megállapítás helyes, — előállók egy kérdéssel: Vájjon hányan vannak azok, akiknek a máii világban módjukban áll az, hogy az újszülöttekkel, illetve a fejlődésre hivatott

gyermekkel aképen bánjanak, amint ezt az egészségi és gyermeknevelési szabályok megkívánják?

Csalódnak azok, akik azt hiszik, hogy ez a bánásmód olyan könnyen megy. Csak gondolkodjanak felle a fajnemesítés gáncsolói s rá fognak jönni arra, hogy ezt a különös bánásmódot csak a gazdagabb vagy legalábbis jómódúak engedhetik meg családjukban, tehát az ajánlott módszert a való életbe átültetni, a Jelenlegi és egyelőre meg sem változtatható gazdasági és társadalmi viszonyok közt, csak nagyon kis körben lehet. Olyan kis körben, amilyenben az a módszer eddig is bírt érvényesülni.

Vagy talán a közjótékonyosság munkájára gondolnak? Ez azonban ugyancsak alkalmatlan eszköznek mutatkozik azért, mert a közjótékonyosság ereje új állapotok létrehozására nem elegendő. A társadalmi életben a közjótékonyosság segélyével csak fájdalmakat lehet csillapítani, de gyógyítani nem.

Azt hiszem, hogy ma már a fajnemesítés jelentőségét, előnyét alig meri bárki is kétségbevonni.

Ugy a növényvilágba, mint az állatvilágba az ember igenis beavatkozott abból a célból, hogy a fajokat erősítse, javítsa s minél nagyobb hasznothajtókká tegye. A mezőgazdasági tudományban már nagyon fontos külön szakma a magnemesítés, a fajtisztítás, a keresztezés, a tenyésztés megfelelő kiválasztása. Hollandiában pl. nincs az az egyszerű növény, amivel ne mesítés és tökéletesítés céljából ne végeznének kísérleteket. A háziállatoknál is nagy munkát végeznek az emberek, sőt itt még az állam is beleszól azért, mert ez célirányosnak és szükségesnek tartja. A tenyészállatok

felett állandó szakszerű felügyeletet gyakorol. Ez nagyon helyes is. Ez az okos gondoskodás az állatállományon meg is látszik.

Ami azonban már az emberekkel bánásmódot illeti, itt a hivatalos gondoskodás csak az iskolázásra, közegészségügyi és közrendészetre szorítkozik, de a tájnézetéről, ha szó is esik, ha tudományos előadásokban és szaklapokban a kérdést fejtegetik és az eszmét helyeslik is, a tényleges állapot mégis az, hogy az ember társadalmi életének ennél elhanyagoltabb tere nincsen. Eddig még semmiféle intézményünk sincsen, ami az emberi faj nemesítésének eszméjét szolgálná. A társadalmi viszonyok és a gazdasági körülmények pedig ennek a nemes eszmének a szolgálatára nem alkalmasak. A társadalom széttagozottsága, a vagyon és jövedelemeloszlás tökéletlensége és a többi csak folyton gátolja azt, hogy ez az isteni eszme, ez a szent eszme valóra válhassék.

Hogy az emberiség mégsem satnyult el nagyobb mértékben, ezt azoknak a jobb sorsnak örvendett egyéneknek lehet köszönni, akik előítéleteiket félretéve, a vér szavát, a természet szavát, tehát Isten szavát követték párjuknak kiválasztásában.

II. FEJEZET

SZERELMI HÁZASSÁG ÉS ÉRDEKHÁZASSÁG

Ha visszatekintünk a társadalom történetében, kénytelenek vagyunk azt a jelenséget látni, hogy a magántulajdon eszméjének és az ennek alapján kifejlő-

dött társadalomnak megszilárdulása óta az emberek pár-
választásánál a gazdasági okok túlnyomó erővel hatol-
tak előre. A családjogoknak kezdetlegessége mellett a
szülők, különösen az apa akarata szerint igazodnak a
cselekmények. A közvetlenül érdekelteiknek a házasság-
kötés elhatározásánál úgyszólván mi szavuk sincsen.
A párokat a szülők választják. A családi érdekek, a
vagyon érdekek a döntők és nem a házasságra lépők
hajlamai vagy ezeknek jellemző tulajdonságai.

Ez a rendszer a fajnemesítésnek egyáltalán nem
kedvez. Hogy azonban a fajnemesítés eszméje kerülő
úton itt-ott mégis kivívja a maga jogait, azt a termé-
szetfigyelő és a lélekbúvár meg bírja érteni. Egykoron
nagy tragédiák is kísérték e mozzanatokot, de ma, ami-
kor a liberalizmus térhódításával az egyéni szabadság
is mindinkább előre tör, a természet jogainak érvénye-
sülése kevesebb megrázkódtatással jár.

Azok, akik a szerelem isteni erejétől hajtva sza-
badon és bátran választják ki párjukat, azok az eszme
diadalra jutásában segédkeznek. Ennek az isteni erő-
nek tulajdonítandó az, hogy valahányszor a szerelmi
házasság eszméje küzd ennek ellensége ellen, az esetek
többségében, — per aspera ad astra — a küzdelemből a
szerelem kerül ki győztesen. A nagy eszme legyőzi a
közönséges érdeket, a nemtelen érdeket. Már itt nyilván-
nül meg az utódok letiporhatatlan ereje, mint a böl-
cselők szokták mondani.

A szerelmi viszonyoknak rendesen szép és erőteljes
ivadékai is nagyrészt ennek az erőnek köszönik a vi-
lágra jövetelüket. Az erő utat tör magának s ha a ren-
des utat nem találja nyitva, azt választja, amelyiket
előle még nem zártak el.

Sok vita folyt már és fog is még folyni akörül, vájjon mi a helyesebb, mi a társadalomnak jobban megfelelő: a szerelmiházasság-e vagy az érdekházasság-e?

Elegen vannak, akik az ntóbbi mellett foglalnak állást a megélhetési nehézségekre, úgy arra tekintettel, hogy az ntódok érdeke is az, hogy jövőbeli életüket minél biztosabban alapozzák meg.

A mai gazdasági és társadalmi rend szempontjából is megfelelő indokolásnak látszanék ez, azonban, ami magának az emberiségnek az emberi fajnak a tulajdonképeni hivatását és érdekét illeti ha erre helyezzük a súlyt, úgy a pálmát a szerelmi házasság eszméjének kell nyújtánunk.

III. FEJEZET MI LENNE A TEENDŐ?

Tettek-e, tesznek-e valamit a fajnemesítés (eugénika) céljából? Bizony édes keveset

Számos évvel ezelőtt lehetett olvasni a lapokban azt a közleményt, mely szerint Franciaországban egy egyesület alakult azzal a céllal, hogy a leghelyesebben kiválasztott pároknak kiházásítására segélyt nyújtson. Hogy az egyesület mozgalmának mi lett az eredménye, arról nem olvastam, azonban az eszme életre valóságát el kell ismerni, a célhoz ez is közelebb visz bennünket.

Hogy máshol és máskor is történt volna valami e téren, — arról nem hallottam.

Úgy látszik, hogy ezt a kérdést — mint általában az egész családi életet inkább csak a magán-tevékenység keretébe utalják és ott is hagyják.

Az előbb előadottakból nem következik más, mint az, hogy az emberi faj tökéletesedése érdekében első sorban a szerelmi házasságok létrejövetelét kell előmozdítanunk. Ennek persze számos előfeltétele van. Az élettapasztalatok azonban arra utalnak, hogy rendszabályokkal, különösen kényszerítő rendszabályokkal sokra nem mehetünk. A legközelebbi élő példa erre az Északamerikai Egyesült Államoknak kudarcba fulladt szesztilalma.

Ehelyett inkább általában népnek és különösen az ifjúságnak nevelését, oktatását kell aképen intézni, hogy mindenkinek a vérebe az a tudat, az az érzet szivódjék bele, hogy Isten akaratának engedelmeskedünk, a valódi erkölcsi útmutatást követjük akkor, amikor a párválasztásnál nem az anyagi érdeket, hanem az isteni érzést, a szerelem szavát követjük, mert ezzel készítjük elő nemcsak a magunknak, de az utódoknak, az egész nemzetnek és végül az egész emberiségnek a boldogságát.

Ezekből azonban egyáltalán nem következtetem azt, hogy szükség esetén a törvényes rendelkezéseket mellőzzék. A társadalomra határozottan veszélyes egyedeknek (megrögzött büntetettek, alkoholisták, gyógyíthatatlan betegek stb.) a nemzési lehetőségtől elzárása célravezetőnek látszik.

A házasságról szóló törvénynek erre vonatkozó újjaalakítása, — az értelmetlen házassági akadályok eltörlése s viszont a veszedelmes házasságokat gátló akadályok felállítása mutatkoznak szükségesnek.

Ha az egész társadalom át lesz hatva a szerelmi há-
gasságoknak üdvöthozó lényegétől, akkor majd a siker
is meglesz.

Amde itt is el lehet mondani a költővel azt, hogy:

„A virtus útját a szörnyetegek lesik.“

A szörnyetegek a gazdasági és társadalmi viszo-
nyok mostohaságában jelentkeznek. Nemcsak a regé-
nyekben és színművekben olvashatjuk, de ha a való
életet mélyrehatóan figyeljük — észlelhetjük azt a
tényt, hogy gyakran két szerető szívnek egymás felé
hajlása megszakad annál fogva, hogy a házassági szán-
dék megvalósulását a gazdasági helyzet ellentmondás
nélkül is könnyörtelenül megakadályozza. A szép remé-
nyeknek meg kell semmisülniük azért, mert vagy az
egyik félnél, vagy a másik félnél vagy pedig mind ket-
tőjüknél hiányzik a vagyoni alap, ami a házaselet
fenntartásához ma nélkülözhetetlen. Hányszor láthat-
juk azt, hogy olyan párok, akik abban a korban van-
nak, amely a házaséltre a fajnemesítés szempontjából
a legalkalmasabb, — *leküzdhetetlen akadályok előtt* ál-
lanak s mikor aztán, számos évek esetleg szenvedéstel-
jes elmúlta után juthatnak céljukhoz, akkor már a leg-
kisebb kor elsuhant felettük, akkor hivatásukat már
csak tökéletlenül bírják betölteni.

Szerencsére az emberek általában hajlamosak a
szerelmi házasságra. Ezt a hajlamot bennük csak erő-
síteni kell. Ez a hajlam ugyanis egyes társadalmi osz-
tályokban nem oly erős, hogy egyéb vágyakkal szem-
ben diadalt bírjon aratni. Ez áll különösen a földmű-
tesosztályra. A párválasztásnál, a legény elsősorban
űem is a vonzó külsőre, hanem egyéb körülményekre

fordítja a figyelmét, nevezetesen arra, hogy mit kap a lánnyal. Hoz-e pénzt, földet, tehenet stb. Aztán arra, hogy milyen munkaerőt hoz a gazdaságba vagy a házba. Bírói gyakorlatomban olyan eset is fordult «lő, melyben a férj a határozottan csinosnak mondható feleséget a háztól nem azért kergette el. mintha egy szebb menyecske csábította volna el tőle, hanem azért, mert az a csinos feleség meghülés folytán köszvényes betegséget szerzett és munkaképességének jelentős részét elvesztette. A bíróság persze az elűzés tényének ilyen képen igazolását figyelembe nem vehette.

A jelen kornak társadalmi és gazdasági rendje olyan, hogy az a fajnemésítés eszméjének mindenütt csak útjában áll. Ép ezért e téren sem segíthet más, mint a vagyonnak és jövedelemnek megfelelő eloszlása. Ennek a szolgálatába kell állítani mindenféle intézményt. A szervezett társadalom vezetőinek olyan körülmények létrehozatalára kell törekedniök, hogy a szegénység, — ha már teljesen *meg* nem szüntethető, a legszűkebb körre szorítkozzék. Nem arra kell törekedniök, hogy sok gazdag ember legyen, hanem arra, hogy minél kevesebb legyen a szegény ember.

A gazdasági viszonyok átalakítását azonban vagyonfelosztás útján, — különösen erőszakos úton nem szabad eszközölni. Hogy az erőszakos és éretlen eljárás hova vezet, azt a régmúlt úgy a közelmúlt példái világosan megmutatták. Ép ezért bármily átalakulásnak is kell történnie, ennek csak lépésként kell történnie aképen, hogy az emberek úgyszólván észre se vegyék azt, hogy ilyen átalakulás van folyamatban, a célhoz jutás idején pedig egyszerűen csak megállapíthassák azt, hogy más világ került a régi helyébe.

IV. FEJEZET

A FAJNEMESÍTÉS HATÁSA A TÁRSADALMI
ÉLETRE

A fajnemesítés hatása természetesen nem fog rövid idő múlva jelentkezni. Erre évek, sőt évtizedek kellenek majd. A jótékony hatás nem csak abban fog- aztán nyilvánulni, hogy szép egyedek, erős egyedek fogják a gyöngéket, a nem tetszetőseket pótolni. Hiszem és valom egy régi római közmondás igazságát, mely szerint: „mens sana in corpore sano“, „egészséges lélek az egészséges testben.“ Az emberek okosabbak, meggondoltabbak és jobbindulatúak lesznek. Nemcsak a börtönöknek, de a kórházaknak és elmeógyógyintézeteknek lakói is fogyni fognak. Növekedni fog az élet- és vagyonbiztonság.

Valószínű, hogy az ez ideig oly sok bajt okozott feltűnő szépségek kisebb számra fognak szorítkozni, de valószínű az is, hogy az átlagosan szép egyedek száma növekedni fog. Ennek következménye továbbá az lesz, hogy a legtöbben megtalálhatják a hozzájuk illő s szépségben sem szűkölködő párt. Az irigykedés és féltékenység a házasságközi életben ritkábban fog előfordulni s ritkábban fog házasságtöréshez és ennek tragikus fejleményeihez vezetni.

Íme, tehát a fajnemesítésnek jótékony hatása nemcsak a természeti, hanem az erkölcsi életre is.

Még jelenleg is tapasztalhatjuk erős megfigyelés után azt, hogy ott ahol a családalapításnak több lehetősége és kevés akadálya van, ott az erkölcsök is szilárdabbak.

V. FEJEZET

A KÉT NEM VISZONYA EGYMÁSHOZ

A két nem közt a viszony is nemesebbé fog válni annál fogva, hogy a vonzó külső jóval kevesebb gondot okozván, a kiválasztásnál az egyéni értékre nagyobb súlyt fognak fektetni. Mindakét nem helyzetét meg fogja erősíteni az egyenlőség és viszonyosság szelleme. Ennek folytán egyik nemet sem illethetik különös előnyök, előjogok vagy kiváltságok, viszont nem terhelhetik semmiféle hátrányok és nehézségek sem.

Természetesen következik ebből az, hogy a törvénykönyvből az ú. n. „nőtartást“ törölni kell. A két nem jogegyenlőségével és helyzetegyenlőségével ennek a kiváltságos jognak fenntartása már nem fér össze. Nem fér össze már azért sem, mert a tapasztalat azt tanítja, hogy a női foglalkozások több oldaldnak s ennél fogva a nőknek elhelyezkedési lehetősége is könnyebb s ebben a tekintetben a férfiakkal szemben előnyben vannak.

A szerzett jogokat persze tiszteletben kell tartani és a nőtartás megvonásának csak a törvény életbelé-
pése idején tizennyolcadik évüket még be nem töltött nőkkel szemben lenne csak helye, mert erőszakos megszakítás, átmenet nélkül elégedetlenkedéseket sőt meg-
rázkódtatásokat maga után vonó kíméletlenség lenne.

Férfi és nő egész más szemmel fogják majd egymást nézni. Nem úgy, mint egymás titkos ellenfelei vagy versenytársai, hanem testvéreként fognak érezni. Érdekeik, céljaik közösek vagy hasonlóak lesznek. A családi élet meg fog szilárdulni, a családi élet szebb fog lenni.

VI. FEJEZET EMBERNEVELÉS

A fajnemesítés ténye azonban el fog ernyedni, szét fog laposodni, el fog silányodni akkor, ha az egészségesen előbujt palánták fejlődését nem irányítjuk. A bimbó mivé fog vájjon feselni a gondos kéz ápolása nélkül? Hernyók és férgek martalékává fognak válni.

Szerencse, hogy a szervezett társadalom mindenütt nagyon is törődik a gyermekek oktatásával és képzésével. Ezt a munkát azonban helyes irányba kell terelni, mert ma minden buzgólkodás ellenére is nem jutunk el oly eredményhez, amely kívánatos lenne. A társadalom ma csak azzal törődik, hogy a gyermekek és az ifjúság oktatásban részesüljön, különféle alacsonyabb és magasabbfokú képzést nyerjen, de a részletekbe már bele nem bocsátkozik, nem vizsgálja a gyermeknek, az ifjúnak lelki egyediségét s ezért nem bírja megakadályozni azt, hogy az egyéniség félrefejlődjék s oly térre vetődjék, amely jellemének, hajlamainak nem felel meg.

Mindenek előtt szembe kell szállani azzal a felfogással, amit a mai társadalomban uralkodó vélemény tabunak tart, t. i. azzal a felfogással, hogy a szülők jogát érinteni, a szülők gyermeknevelési jogába beavatkozni nem szabad.

Sajnos, — ma nem élünk olyan korban, amikor az eddig uralkodott felfogás igaz is volt, helyes is volt. Helyes volt az, hogy csak az apa, anya törődjenek gyerekeikkel, mert hiszen a gyerek dolgát akkor más se bírta a szülőknél jobban ellátni. Ma bizony egészen másképen állunk. Ma a szülők jó részben sem idővel,

sem anyagi erővel nem rendelkeznek ahhoz, hogy gyerekeiket megfelelően nevelhessék. Minthogy a gyermeknevelés közérdek már a társadalom szervezésétől kezdve, maga a köz avatkozik bele a nevelésbe s a teher egy részét a köz veszi át. Mégis a szülőknek erős a befolyása a nevelésre s ezért el sem kerülhető az, hogy a a köznevelés, az iskolai és intézeti nevelés ellenkezésbe ne jöjjön a házi neveléssel. E kettő egymás kiegészítésére lenne hivatva, de ez a kiegészítés csak nagy ritkán sikerül. Egyrészt a házinevelés, másrészt az iskolai s intézeti nevelés közt nemcsak a különbségek, de az ellentétek is nagyok. Ezeknek kiegyenlítését pedig gyakran elvi felfogások sem engedik. Mind-egyik oldal, mindegyik irány a saját igazát vitatja. A szülők a hivatásos nevelőket egyoldalúsággal, gyakorlatiasan tévedésekkel stb. vádolják.

Vájjon kinek a javára fog a vita eldőlni?

A tárgyilagosan szerzett tapasztalatokra támaszkodva s komolyan gondolkodva a tárgy felett rá kell jönnünk arra, hogy a hivatásos nevelők javára kell az ítéletnek dönteni.

Vájjon a nevelésre rátermettség nem külön istenadta tehetségből, hanem magából a szülői állapotból származik-e?

Nem hiszem, hogy e kérdésre bármely művelt gondolkodó egyén igennel merne válaszolni.

A tapasztalat példáinak nagyrésze azt mutatja, hogy a szülők, még ha kiváló gyermeknevelők (paedagógusok) is elméletben, a legnagyobb elfogultságban szenvednek, ami a lélekbúvár ítélőképességét rosszul befolyásolja s a megfelelő bánásmódot nem teszi lehetővé.

A mai gyermekek egy része, (gazdasági és egyéb

okokból) egyáltalán kénytelen a házinevelést nélkülözni, a másik részét pedig: agyonnevelik vagy félrenevelik.

A helytelen házi nevelés egyik módszeréhez tartozik az is, hogy egyes szülők — amint azt ők maguk hangsúlyozva is ki szokták jelenteni — gyermekeiket el nem hagyják. Vagyis folytonosan körükben tartják őket, ha pedig lakóhelyükről távoznak, őket magukkal viszik. A gyermek eképen — nem társainak, — hanem felnőtteknek környezetében tölti idejének jó részét. Ebben a környezetben meg nem értett szavakat, meg nem értett adatokat hall, meg nem értett gondolatokat észlel. Ez megzavarja a szegény gyerekek az esze járását, helytelen képzetek támadnak lelkében s a sok félreértés, félremagyarázás megbillenti a lelkiegyensúlyt. A gyermekek számára inkább a hozzájuk hasonlóknak társaságát kell megszerezni. Ily úton fejlődik a jellem csírája, ily úton fejlődik a társadalmi érzék.

Ha pedig mindez így van, akkor ebből más nem következtethető, mint az, hogy a nevelésre alkalmatlan vagy téves irányelvek mellett nevelő szülők eljárását szakértők által gyakorlandó hathatós felügyeletnek és ellenőrzésnek vessék alá.

BEFEJEZÉS

Ha a népesedés szabályozás és fajnemesítés úgy a célszerű nevelés eszméi át fogják hatni a művelt világot, akkor a jelen gazdasági rendszernek lényeges és erőszakos változtatása nélkül remélhetőleg az egész emberi társadalom élete kedvezőbbé fog átalakulni.

Az emberek kevésbé fognak egymással „homo homini lupus“-okként szemben állani, nem fogják azt az eszmét követni, melynek értelmében az erősebbnek természetes joga volna az, hogy a gyöngét elnyomja, hanem el fogják ismerni Kropotkin herceg elvét, aki azt mondja, hogy az emberek a társadalomban nem egymás elnyomására, hanem a kölcsönös segítség megvalósítására hivatvák.

Krisztus tanításai tán nem lesznek majd üres szólamok, hanem belépendnek az élő valóság terére. Az emberek nem görbe szemmel, hanem derült arccá] fognak egymásra nézni. Munkálkodni fognak. Nem egyik a másikért, hanem egymásért. Mindnyájan mindnyájunkért. Hadd reméljük azt, amit Vörösmarty „Honszereget“ című költeményében megírt:

„És újra felvirul a föld,
Amerre a szem néz
S mindenki, aki rajta él,
Munkára, tette kész.

TARTALOMJEGYZÉK

Előszó	3
Bevezetés	6
A népesedés	
I. fejr. A népesedés jelentősége	8
II. fejr. A népesedés jelentősége a XX. században	10
III. fejr. A családi élet és a gyermek	14
IV. fejr. Az egyke	19
1. A falusi egyke	19
2. A városi- egyke	23
V. fejr. A túlnépesedés	26
VI. fejr. Gyógyszerek	34
VII. fejr. Forradalmi eszme-e a születés szabályozás?	42
A fajnemesítés	
I- fejr. A fajnemesítés célja	46
II. fejr. Szerelmi házasság és érdekházasság	49
III. fejr. Mi lenne a teendő?	51
IV. fejr. A fajnemesítés hatása a társadalmi életre	55
V. fejr. A két nem viszonya egymáshoz	56
VI. fejr. Embernevelés	57
Befejezés	60